

הישיבה השלוש-מאות-ושבעים-ושלוש של הכנסת התשיעית

יום שני, י"ז בחשוון התשמ"א (27 באוקטובר 1980)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:02

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מטעם חברי-הכנסת פסח גרופר; 4. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 41) (תיקון), התשמ"א-1980 - מטעם חברי-הכנסת אליעזר אבטבי, עדיאל אמוראי, עמוס הדרי-הורביץ. הלל זיידל, יגאל כהן-אורגד, מאיר כהן, שלמה לורינץ, נפתלי פדר, יחזקאל פלומין ואמנון רובינ"שטיין; 5. חוק הביטוח הלאומי (תיקון) (ביטוח אבי-טלה - מתנדבת), התשמ"א-1980 - מטעם חברי-הכנסת בן-ציון רובין.

כן הונחה מטעם ועדת הכנסת הצעה מיום 27 בארץ-קטובר 1980 להוספת סעיף 58 לתקנון הכנסת ומיספור חדש של סעיפי תקנון הכנסת, והחלטתה בדבר זימון עובדי תאגידים על-ידי ועדה מועדות הכנסת.

הונח גם צו הריבית (שינוי שיעורים) (הוספת הוראה בתוספת הראשונה) התשמ"א-1980 - מטעם שר-האוצר יגאל הורביץ.

היו"ר מ. ל. מרון: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ראשונה נשמע הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת נ. לורר: ברשות היושבי-ראש, הנני מתכבד להודיע כי היום הונחו על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: חוק לתיקון פקודת הדואר, התשמ"א-1980.

לקריאה שנייה ולקריאה שלישית: חוק עיגול סכום מים, התשמ"א-1980 - שהוחזר מוועדת הכספים.

לדיון מוקדם: 1. חוק להסדר העסקת עובדים מחוץ-לארץ, התשמ"א-1980 - מטעם חברי-הכנסת אברהם כ"ץ וזו; 2. חוק רישום נחלות (הוראות-שעה), התשמ"א-1980 - מטעם חברי-הכנסת פסח גרופר; 3. חוק מס רכוש וקרן פיצויים (תיקון), התשמ"א-1980 -

ב. חוק השופטים (תיקון מס' 6), התשמ"א-1980 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

ועדת החוקה, חוק ומשפט החליטה, לעומת זאת, שלא לקבל את הצעת הממשלה שבמקרה של עבירות תעבורה של שופט שאינן עבירות קנס יתקיים הדיון בבית-המשפט המחוזי בהרכב של שופט אחד במקום שלושה שופטים. הוועדה סברה שמטעמים אתיים-מקצועיים מוטב שיישאר ההסדר החוקי הקיים.

אין הסתייגויות להצעת החוק, ואני מבקש לאשרה בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר מ. ל. מרון:

אני מעמיד להצבעה בקריאה שנייה את חוק השופטים (תיקון מס' 6), התשמ"א-1980.

הצבעה

סעיף 1 נתקבל.

היו"ר מ. ל. מרון:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק השופטים (תיקון מס' 6), התשמ"א-1980,

נתקבל.

היו"ר מ. ל. מרון:

אנו עוברים עתה לחוק השופטים (תיקון מס' 6), התשמ"א-1980 - קריאה שנייה וקריאה שלישית. את החוק יביא יושבי-ראש ועדות החוקה, חוק ומשפט.

רד גלם (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושבי-ראש, חברי הכנסת, על-פי סעיף 26 לחוק השופטים "לא תוגש תביעה פלילית נגד שופט אלא על-ידי היועץ המשפטי לממשלה ולפני בית-משפט מחוזי בהרכב של שלושה שופטים". הוראות סעיף זה יוצרות קשיים בטיפול בדוחות תעבורה נגד שופטים, שכן משהוגש דוח נגד שופט אין הוא יכול לשלם את הקנס ככל אדם, באשר הדוח הוא בגדר "הזמנה או כתב-אישום", ועל-פי חוק סדר הדין הפלילי רואים את מי ששילם את הקנס כמי "שהודה", הורשע ונשא את עושו.

אין כל הצדקה שבמקרה של עבירות קנס, כאשר בוחר השופט לשלם את הקנס, יהא עליו בכל-זאת לעמוד בדיון, ולכן קובע התיקון שלפנינו שהוראות סעיף 26(א) לא יחולו על עבירה שנבקעה כעבירת קנס לפי כל חיקוק.

ג. חוק יום הזכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל

(תיקון מס' 2), התשמ"א—1980 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

סוד על פתיחת בתי-קפה בליל יום הזכרון, וזאת בנוסף על ההוראה הקיימת היום בחוק האוסרת על קיום עינוגים ציבוריים כמו הצגות תיאטרון, סרטי קולנוע ומופעים אחרים בעלי אופי בידורי, במשך כל יום הזכרון. אין הסתייגות לחוק, ואבקש לאשרו בקריאה שנייה ובקריאה שלישית.

היו"ר מ. ל. מרון :

אנחנו עוברים להצבעה.

הצבעה

סעיפים 1, 2, 3 נתקבלו.

היו"ר מ. ל. מרון :

אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

חוק יום הזכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל (תיקון מס' 2), התשמ"א—1980, נתקבל.

ד. הצעות לסדר-היום

1. בית גרייבר בגדרה

רבים מחברי הכנסת, מן היושבים כאן, לבקש רחמים, לבקש חסד, לבקש התחשבות, לא גילה מידה כלשהי של התחשבות בחוק המדינה. עכשיו הוא פונה לכול, מפציר, משדל, מתחנן, משכנע. אך כאשר ניסה מינהל מקרקעי ישראל לעשות אותו דבר כלפי האזרח גרייבר — לשדל, לשכנע, להפציר — שום דבר, קיר אטום, מפנה עורף למינהל מקרקעי ישראל, לשלטון החוק במדינה.

ב-22 באוקטובר 1975 פסק בית-משפט שלום ברחובות שלל ביתו של גד גרייבר להירס. בית-המשפט נתן ארכה של עשרה חודשים. לאחר עשרה חודשים בית-משפט השלום ברחובות שוב מוציא פסק-דין נוסף להרוס את הבית, מצווה על גד גרייבר לסלק את ידיו ולהרוס בעצמו את הבית. רבותי, גד גרייבר מתעלם גם מפסק-דין זה של בית-משפט השלום ברחובות. לא זו בלבד שאיננו מבצע את פסק-הדין אלא הוא אף מוסיף ובונה כל מה שנתר עדיין לבנות. עכשיו כבר לא מדובר במינהל מקרקעי ישראל, עכשיו כבר מדובר בית-משפט מוסמך. בית-המשפט המוסמך איננו סמכות לגבי האזרח גד גרייבר.

אבל גד גרייבר איננו מוותר בנקל, כפי שאנחנו יודעים, והוא מערער עכשיו בפני בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, מטריח את בית-המשפט המחוזי בתל-אביב בעניין כל כך ברור וגלוי לעין. בית-המשפט המחוזי בתל-אביב, בהרכב של שלושה שופטים, דוחה מכול וכול את עירעורו של גד גרייבר ומאשר פעם נוספת, בפעם השנייה או השלישית, את פסק-הדין הקובע באופן חד-משמעי ובלתי-משתמע לשתי פנים שעל הבית הזה להירס. אבל שוב, גד גרייבר נאבק, הוא איננו מוותר,

היו"ר מ. ל. מרון :

אנחנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: חוק יום הזכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל (תיקון מס' 2), התשמ"א—1980. את החוק יביא יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

דוד גלם (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בהצעת החוק שלפנינו שני שינויים עיקריים לעומת המצב כיום: א. שמו של החוק שונה מ"חוק יום הזכרון לחללי מלחמת הקוממיות וצבא-הגנה לישראל" ל"חוק יום הזכרון לחללי מערכות ישראל", וזאת כדי לבטא את העובדה כי יום הזכרון נועד להתייחדות ולהעלאת זכרם של כל הלוחמים שחירפו נפשם למען תקומתה של ישראל וקר-ממיתה גם קודם הקמת המדינה.

השינוי בסעיף 2 מבטא אף הוא גישה זו.

סעיף 3 הוא פרי המלצתה של המועצה הציבורית המייצעת להנצחת החייל, שהמליצה לקבוע בחוק אי-

היו"ר מ. ל. מרון :

אנו עוברים להצעות לסדר-היום. ההצעה הראשונה: בית גרייבר בגדרה, של חבר-הכנסת יוסי שריד.

יוסי שריד (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, פרשת בית גרייבר בגדרה היא פרשה שלא תיאמן, עד כדי כך לא תיאמן, במידה כזאת לא תיאמן שבכל הזדמנות, וגם בהזדמנות זו, אנחנו צריכים, חייבים, לתאר את השתלשלותה מחדש, את כל פרטיה מחדש. בכל פעם שאנחנו שומעים את ההישלשלות ואת הפרטים, אנחנו שהתרגלנו כאן לנורמות מקולקלות בעת האחרונה, שוב איננו יכולים להאמין למראה עינינו ומשמע אוזנינו.

ובכן, מה היא השתלשלות הפרשה ומה הם פרטיה? בראשית שנות ה-70 התחיל גד גרייבר בונה את החוויה לה שלו על אדמות גדרה. גד גרייבר ידע היטב, לא היה מקום לספק, לא היה מקום לטעות או לאי-הבנה, גד גרייבר ידע היטב שהוא בונה על אדמה לא-לוי, על אדמה שאינה שלו, על אדמה של מינהל מקרקעי ישראל. לא זו בלבד — הוא ידע היטב, למעלה מכל ספק, שהוא בונה על אדמה שאיננה מיועדת לבנייה אלא אך ורק לעיבוד קלאי. אבל למרות הידיעה הברורה הזאת הוא החליט לבנות. החליט ועשה ובנה.

כעבור זמן קצר גד גרייבר התחיל מקבל התראות ממינהל מקרקעי ישראל. מינהל מקרקעי ישראל חזר והתריע בכל פעם מחדש שהוא בונה שלא כחוק. אבל גד גרייבר ציפצף על כל ההתראות האלה, הוא פשוט התעלם מהן. אותו גד גרייבר, היודע היום לצלצל אל

גרייבר, ובכלל לא התערב בעניין. שמעתי שכך ציטטו אותו ביום שישי בראדיו ובטלוויזיה: לא היתה לו יד בבית גרייבר.

אדוני שר החקלאות, לא היתה לך יד בבית גרייבר? יכול מאוד להיות שבמקרה זה אין לי ברירה אלא לרענן את זכרונו, אולי זה עניין של זכרון קצר. לפני חודשים מספר, שר החקלאות, התקיימה בלשכתך ישיבה, בלשכתך, במשרדך, בחדרך, בהשתתפותך, בנוכחותך. התקיימה ישיבה שבה השתתפו גם היועץ המשפטי לממשלה, נציגי פרקליטות מחוז תל-אביב, מנהל מינהל מקרקעי ישראל ואולי גם משתתפים אחרים, והם באו כדי להסביר לך — היועץ-המשפטי בכבודו ובעצמו עשה זאת אישית — הם באו להסביר לך שלא יעלה על הדעת שבית גרייבר לא ייהרס. הם באו להסביר לך שהישיבה עונים שלך נגד הריסת בית גרייבר הם טיעונים המהייתיים בים להידחות מכול וכול, ולא — אין שלטון חוק במדינת ישראל. הם הטריחו עצמם לבוא אליך, ללשכתך, למשרדך, לחדרך, כדי להסביר לך עניין — אשר לך אין חלק בו ואין לך יד בו?

אבל בזה העניין לא נגמר, רבותי חברי הכנסת. לאחר הישיבה הזאת כנראה, מן הסתם, כאשר היועץ המשפטי לממשלה בא לכלל מסקנה ששר החקלאות, מטעם זה או זה, בוודאי מטעמים השמורים עמו, אפילו אינם טעמים של היכרות אישית, איננו מתכוון להורות על הריסת הבית, או יותר נכון ויותר מדוייק לומר שהוא אומר וחוזר ואומר לאנשי מינהל מקרקעי ישראל שאסור להם להרוס את הבית, ואנשי מינהל מקרקעי ישראל חוזרים ואומרים ליועץ המשפטי לממשלה: מה אתה רוצה מאתנו? מה אתה פונה אלינו חוזר ופונה לנו יש הוראה. מובן שאין הוראה בכתב, משום שתמיד בלי הוראה בכתב אפשר להכחיש את זה לאמצעי התקשורת. אבל הישיבה היתה, ובעקבותיה היה גם מכתב. המכתב נכתב על-ידי היועץ המשפטי לממשלה, ואני במו-עיני ראיתי את המכתב הזה. המכתב הזה מופנה אל שר החקלאות, עם העתקים לראש הממשלה, לשר המשפטים ולמנהל מינהל מקרקעי ישראל ולאחרים. ובמכתב הזה הוא כותב לך שהנימוקים שאתה מעלה נגד הריסת בית גרייבר אינם נימוקים כלל ועיקר. מה זה, היועץ המשפטי חלם איזה חלום? איזה חזיון תעוועים? לא היה ולא נברא, לא היתה ישיבה, הוא לא כותב מכתב? איך אפשר אחר כך להופיע בציבור ולומר: אין לי יד בבית גרייבר? אבל אני עדיין מאמין לשר החקלאות שאין לו היכרות אישית עם גרייבר.

ובכן רבותי, מה הם הטיעונים נגד ההריסה? הטיעונים נגד ההריסה הם, קודם-ככול, שלגרייבר יש שישה ילדים. משפחה מרובת-ילדים. אני בטוח שאינני צריך להעיד על עצמי, כמו שאינני צריך להעיד על איזה שהוא חבר כנסת כאן, שהייתם בית, כל בית, לו חזיון עולם ומעצבי מאוד. איש מאתנו לא יסמח ביום שיהרס את הבית. השאלה מה מוטל על המאזניים. אבל — משפחה מרובת-ילדים. לפני שלושה חודשים נהרס בעיר חולון בית של משפחה מרובת-ילדים. אבל היא לא ישיבה בח' ווילה, היא ישיבה בחורבה והיא שולחה לחרוב, ממש לחרוב. והורסים בתים במדינת ישראל, ובחלק ניכר מן המקרים, אולי אפילו ברוב המקרים, מדובר במשפחות מרובת-ילדים. אז דווקא המשפחה הזאת מרובת-הילדים אבל לא מעוטת-האמצעים, דווקא היא זו שתהיה זוכה ביחס מועדף?

והוא מגיע אל בית-המשפט העליון. הוא מערער גם בפני בית-המשפט העליון, וגם בית-המשפט העליון דוחה את עירעורו.

ובכן, ב-18 באוקטובר 1979, לפני כשנה, מבקש מינהל מקרקעי ישראל לעשות את החובה המוטלת עליו ולהרוס את הבית, על-פי פסקי-דין שהוצאו בשלושה בתי-משפט. אבל כאשר באים נציגי ההוצאה-לפועל ומינהל מקרקעי ישראל בגדרה להרוס את הבית, מה רואות עיניהם? באופן ספונטאני לגמרי, אף אחד לא אירגן ואף אחד לא דאג, באופן שאי-אפשר לגלות בו שום אינטרס, כמובן, של תושבים אחרים שרק מחכים לראות איך יפול דבר במקרה זה כדי שגם הם יוכלו ליהנות, ובדין — מדוע ייהנה רק איש אחד? — מתאספים על-יד הבית זקנים שהובאו במיוחד אל הבית הזה, ילדים שהוצאו מבתי-הספר והושבו על הגגות. המשטרה, שלטונות ההוצאה-לפועל ומינהל מקרקעי ישראל מתוך אחריות היססו מאוד אם להוציא את פסקי-הדין לפועל באותו יום, משום שהיה חשש סביר מאוד שחסי וחלילה עלול להישפך דם באותו מקום. מינהל מקרקעי ישראל מעביר על מודתיו ומוכן להידבר עם גד גרייבר, לאחר כל ההשתלשלות הזאת, ובא לכלל הסכם עם גרייבר: גרייבר מתחייב בכתב — מתחייב בכתב, איך אפשר היה להאמין לאדם כזה שמתחייב בכתב? — שלאחר 90 יום הוא מפנה בעצמו את הבית ובמדינת ישראל הורס את הבית. על כתב ההסכם הזה חתם גד גרייבר עצמו. אבל, כמובן, גד גרייבר איננו ממלא אחר ההסכם והבניין עומד על תלו, עומד על עמדו עד עצם היום הזה.

אבל הומומה שבפרשה, רבותי חברי הכנסת, איננה עד כאן; מכאן הומומה העיקרית של הפרשה. לא הדברים שהיו חמורים דיים עד לרגע זה, עד לפרק זה של ההשתלשלות — מכאן מחלילה הומומה העיקרית, משום שמה-28 באוקטובר 1979 חלף זמן ניכר, כידוע, שנה תמימה, 90 הימים שנקבעו בהסכם גם הם חלפו עברו, והיה ברור לחלוטין שמינהל מקרקעי ישראל על רקע זה היה השתלשלות העניינים חייב היה כבר מזמן לחזור אל בית גרייבר כדי להרוס אותו. אבל הוא לא חזר. ואני אומר לכם, חברי הכנסת, מדוע מינהל מקרקעי ישראל לא חזר לבית גרייבר, לבית הגביר גרייבר בגדרה, כדי שמעשה גרייבר בגבעה לא יוסיף לפגוע בשלטון החוק ובעליונות המשפט במדינה. המינהל לא חזר לבית גרייבר משום שאדם אחד עמד בדרךם של מי שהיו צריכים להגיע אל בית גרייבר בגדרה ולהרוס אותו, והאדם האחד הזה הוא שר בממשלת ישראל. האדם הזה הוא שר החקלאות, הממונה על מינהל מקרקעי ישראל. הוא עמד בדרך, ובגללו לא הרסו את הבית.

בימים האחרונים אני שומע ששר החקלאות אומר שאין לו היכרות אישית עם גד גרייבר, ואני רוצה לומר לכם שאני מאמין לשר החקלאות שאין לו היכרות אישית, אין לי שום סיבה להאמין אחרת, ואנשים אמרו לי שאין לשר היכרות אישית עם גד גרייבר. ניחא, אין לו היכרות אישית עם גד גרייבר, ואני מאמין לו באמונה שלמה שלא ראה אותו מעודו. ניחא, לא ראה אותו מעודו. אבל שר החקלאות אמר עוד דבר אחד, ואילו הייתי צריך להסתמך על הדבר האחד הזה כדי לבסס את האמונה שלי בדבר הראשון הייתי חושש שגם הדבר הראשון איננו נכון. שר החקלאות אמר בריש גלי, בפומבי, שלא היה לו דבר וחצי-דבר עם בית

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
מה זה שייך?

שרי-החקלאות א. שרון:
מה תרמת אתה בהיותך חבר כנסת, או לפני כן,
כאזרח מן השורה?

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
הוא לא ייבש ביצות בחולה.

שרי-החקלאות א. שרון:
מה תרמת לבניית בית אחד, להריש שדה אחד?

יוסי שריד (המערך):
אף בית אחד לא בנית.

צירלי בייטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
להריגת ערבי אחד — — —

שרי-החקלאות א. שרון:
להקמת ישוב אחד. מה חלקך בהגנת הארץ? אני
אולי אעזור לך. דיברת, יוסי, דיברת ודיברת.

(חבר-הכנסת ז. כ"ץ קורא קריאת-
ביניים)

זה הדבר היחיד שאתה יכול להתפאר בו. אתה מוכן
להרוס, או לפרק — בלשון הצעתך לכנסת — לצורך
מימוש אמביציות פוליטיות ולהשאיר אחרך אדמה
חרוכה. לבנות, אתה עד היום לא בנית עוד שום דבר.

זידאן עטשי (שינוי — מפלגת המרכז):
יוסי, תתחיל לבנות חווה.

שרי-החקלאות א. שרון:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ראיתי מחובתי
להשיב על הצעה זו לסדר-היום בגלל האופי הלאומי,
החברתי והמוסרי שלה, ולא משום שיש לי עניין אישי
בבית גרייבר. חרף כל הדברים שנאמרו, לרבות דבריו
של חבר-הכנסת יוסי שריד, אינני מכיר את האיש,
מעולם לא נפגשתי אתו, ראיתי אותו לראשונה בהופעתו
בטלוויזיה. גם דעותיו אינן מקובלות עלי. אך אני מכיר
היטב את הבעיה הכללת. אני יכול רק להביע את
צערי על שלצורך ניגוח פוליטי ניסו שוב להשתמש
בפירסומים חסרי בסיס ובטיעונים חסרי כל אמת ביחס
לעמדתני לגבי בעיה זאת.

עניין בית גרייבר עלה על שולחני לאחר פניתי
לשכת ראש הממשלה אלי לטפל בבעיה זו, ולבדוק
אם ניתן למצוא דרך שלא להרוס את הבית.

שלמה הלל (המערך):
למה? אצלנו קובע שופט, ולא שר, אם הטענה
נכונה או לא. ואתה לוקח את החוק בידיים. את זאת
אינך מבין.

שרי-החקלאות א. שרון:
בפברואר 1980 כתבתי לראש הממשלה מכתב בעניין-
נו של מר גרייבר, לאחר פגישתי עם היועץ המשפטי
ועם צוות עוזריו. הייתי רוצה גם פה לתקן את דבריו
של חבר-הכנסת יוסי שריד. לא היועץ המשפטי יום את
הפגישה; אני יזמתי את הפגישה כדי לשוחח לא על
בית גרייבר אלא על מכלול הבעיה כולה. במכתבי לראש
הממשלה כתבתי בין השאר: "אדוני ראש הממשלה, לפני
חודשים אחדים נתבקשתי על-ידי לשכתך לבדוק את
פרשת בית גרייבר. לא הייתי פונה אליך פעם נוספת

הטיעון השני: אפשר ומותר אפילו מבחינה משפטית
להתפשר. אני אומר: בשום-פנים-ואופן לא ולא במקרה
הזה. כולנו אנשי פשרה וכולנו רוצים להתפשר כאשר
רק אפשר. במקרה הזה אי-אפשר להתפשר, משום שאם
תהיה פשרה היא תהיה פשרה רקובה. היא תוכיח שמי
שיש לו קשרים, ולא-ודווקא אל שר החקלאות; מי שיש
לו קשרים לצמרת, מי שיש לו בן-ברית שם למעלה,
הרוצה ביקרו; יותר מזה, מי שיש לו כסף מספיק כדי
לשכור את מיטב עורכי-הדין במדינת ישראל, שינסו
ללמד עליו סניגוריה; ומי שיש בו מידה מספקת של
אלימות ושל חוצפה כדי להתנגד בכוח להריסת ביתו —
מי שיש לו כל התכונות וכל הנתונים האלה, אתו
אנחנו נתפשר.

עכשיו אני שומע דבר מוזר חדש, שהאזון לא היתה
מאמינה. אני שומע ששר החקלאות בא להציע לנו
שעכשיו נחוקק חוק, שבאמצעותו נוכל לפטור את בית
גרייבר מהריסה, ויחד אתו ייפטרו עוד כך וכך מאות
בתים בארץ מהריסה.

שר החקלאות העיד על עצמו רק לפני זמן קצר,
כאשר נאמר עליו מה שנאמר עליו בממשלה — לא כאן,
כי אף פעם לא נאמר בבית הזה דבר כל חמור כפי
שנאמר על שר החקלאות בממשלה — חוזר ואומר, ולא
בהודמנות אחת, הוא אמר שהוא דמוקראט. דמוקראט —
ייתכן מאוד, אבל דמוקראט שאיננו מבין דבר וחצי-
דבר בדמוקראטיה, משום שהשר רוצה לחוקק עכשיו
חוק הקשור בעניינו של אדם מסוים, באדם אחד ובי-
עניינו. השר רוצה לחוקק חוק רטרואקטיבי. ובדבר אחד
אני בטוח — לפעמים אינני בטוח כלל ועיקר בדבריים
שיכולים ליפול כך, וכידוע נפלו כאן דברים מוזרים
מאוד — אבל בדבר אחד אני בטוח, שהכנסת לא תיתן
יד בשום-פנים-ואופן לחוקק חוק שהוא לזר, שהוא
בניגוד לכל הכללים והחוקים הפארלאמנטאריים, לרוחו
של הבית הזה, למגמות החקיקה בבית הזה, חוק רטרו-
אקטיבי. כדי לטהר שרץ אחד מוכן שר החקלאות לטהר
עכשיו מאות שרצים. זה הגיונו של החוק הזה?

לכנסת אין ברירה. הכנסת צריכה להכריע היום
מה חשוב לה ממה: החוק, שלטון החוק, עליונות המש-
פט — או בית גרייבר. אם בית גרייבר חשוב לה יותר
— ייהרס החוק. אבל אם החוק חשוב לה יותר —
ייהרס הבית.

ועוד הכרעה מונחת היום לפני הכנסת. הכנסת
צריכה לבחור באיזו מדינה היא רוצה. היא רוצה מדינה
בצלמו של היועץ המשפטי, השקפתו-ראמונות-ידעותיו,
או מדינה בצלמם של שרון וגרייבר.

היו"ר מ. ל. מרון:
אני מזמין את שר החקלאות להשיב. בבקשה.

שרי-החקלאות א. שרון:
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאחר שעוסקים
בבעיה רצינית וכבדה, כפי שאתאר אותה בהמשך
דברי, האמנתי לרגע שחבר-הכנסת שריד אמנם יגיש
לנושא בצורה רצינית, ולא בדרך שבה ניגש אלי. חשבתי
שהוא יציג את הבעיה החמורה הניצבת ואת דרכי הפתרון
שהוא חושב שקיימים. לצערי מצאתי בדבריו סילוף,
חוסר אמת, והייתי אומר תאוות הרס שקשה להעלותה
על הדעת. הייתי רוצה לשאול אותך, חבר-הכנסת שריד,
אולי תאמר, בבקשה, לחברייך בכנסת מה חלקך אתה
בבניין הארץ?

ביניהם עניים ויש ביניהם עשירים, ויש ביניהם שנטלו לעצמם עורכי־דין. ואני הייתי מציע לך, חברי־הכנסת שריד, לדבר עם חבר סיעתך, חברי־הכנסת עמאר, הוא יספר לך, הוא מגן בהצלחה על אחד המקרים בהר־כמון, וזו זכותו המלאה. אין לי טענות אליו. זו זכותו המלאה. אמרתי: יש עניים ויש עשירים, יש שזכו לעוֹר־רכי־דין טובים. נקבתי בשם אחד מהם.

(חברי־הכנסת ש. הלל קורא קריאת־ביניים)

כפי שאמרתי, אלה הם הנתונים שנמסרו לממשלת ישראל והם מצביעים על חומרת הבעיה הלאומית בתחום זה.

כאשר נכנסתי לתפקידי נתקלתי בבעיה זו והקדשתי מאמצים כדי לטפל בה, על כל היבטיה המורכבים, לרבות האנושיים והחברתיים. לאור חומרתה של הבעיה בדרום הארץ כינסתי ביולי 1977 את כל ראשי משפחות הבדואים בנגב כדי לדון עמם בהפסקת הבנייה הבלתי־חוקית. אמרתי להם במפורש שאנו לא נהרוס מבנים שנבנו בעבר. ישראל היא מדינה דמוקרטית והומאנית, הוספתי ואמרתי להם, ולכן לא נבוא להרוס היום מבנים שהם תוצאה של הפרת חוק מתמשכת, מחד גיסא, והזי־נחה ממשלתית במשך עשרות שנים מאידך גיסא. אולם מאחר שהבעיה חמורה מאין כמותה הבהרתי לראשי משפחות הבדואים: אנחנו נצלם את השטחים שבהם אתם יושבים החל מאותו יום — וכך עשינו — וכל מי שיבנה באורח לא חוקי לאחר אזהרה זו ולוא מבנה אחד נוסף, ייהרס המבנה מייד.

פעלנו כפי שאמרתי. ואמנם במשך זמן־מה פיקחו בקפדנות שהחוק יכובד. זאת לאחר שנעשו נסיבות מספר, אשר בלמנו אותם מייד והתופעה נפסקה. מאז אנחנו עוקבים באמצעות הכלים והאמצעים העומדים לרשותנו אחרי ביצוע החוק בנגב לשביעות רצוננו.

חברי הכנסת, יש לכבד את החוק ויש לבצע פסקי־דין. אני חוזר ואומר: יש לכבד את החוק ויש לבצע פסקי־דין. יחד עם זאת נשאלת השאלה מי יקבע איזה פסקי־דין יבוצע ואילו מהם לא יבוצעו. הרי יש לנו מאות פסקי־דין, יש לנו יותר מ־5,000 מקרים. האם העקרון יש כולם בפני החוק איננו תופס כאן?

הודעתי לא אחת כי לא התערבתי בסוגיה המשפטית ואינני מוסמך לכך. שאלתי שאלות והבעתי דעה. חברות בממשלה איננה זכות, היא גם חובה לעסוק בעניינים שאתם מאמיני כי המיטיס על אילו מהם יונף הפטיש? 5,000 בתים אין זו בעיה קלה, אין זו בעיה שניתן לפתור אותה בהינף קולמוס. אדרבה, אני פונה אליכם, חברי הכנסת, אתם חייבים למצוא את הדרך לצאת מן הסבך שהוא, כאמור, תוצאה של הנוחה של שנים רבות.

חברי הכנסת, אני מביא לידיעתכם שהעברתי מכתב ללשכת ראש הממשלה, ואת העתקו העברתי לשרי הפנים והמשפטים, ובו המלצתי ליטול יזמת חקיקה שמגמתה לפתוח דף חדש בדרך הטיפול בנושא מורכב זה. אני רוצה לומר לכם, חברי הכנסת, ואני מדבר אליכם בצורה גלויה ואמיתית — כולנו עסוקים, אתם עסוקים בעניינים, אנחנו בממשלה עסוקים בעניינים, ורק טבעי הדבר שכאשר איזה נושא מתמקד, או ניגשים לטפל בו ביתר דחיפות. אני חוזר ואומר: לא

אלמלא דעתי כי העניין האנושי הזה נגע אל לבך — אני ממשך לצטט ממכתבי לראש הממשלה — "א. מצויים היום אלפי בתים אשר הוצעו להם צווי הריסה, בעיקר במגזר הערבי, ואיננו יכולים לעמוד בביצוע צווים אלה; ב. הבית, למרות שלא נבנה כחוק, איננו מהווה מפגע ציבורי; ג. הודעתי כי אני מוכן לקחת על עצמי אחריות לדאגה פן ייבנו בתים נוספים באותה שיטה באותו אזור."

בהודמנות זו הרשו־נא לי להציג לפני הכנסת מספרים מאלפים, המבהירים כי אנו, הממשלה הזאת, בניגוד לממשלות הקודמות ויותר מכל ממשלה אחרת, עסוקים ומקפידים על שמירת הקרקע החקלאית במגמה למנוע אפשרות של הפיכת כל שפלת החוף לרציף של בטון וברזל.

מאז קום המדינה שונה ייעוד קרקע חקלאית לקרקע לבנייה בהיקף של 1,230,000 דונאם. מאז הקמת המדינה עד 1966 — כמיליון דונאם; מ־1966 עד 1977, מועד עלייתה של הממשלה הזאת — כ־200,000 דונאם; מ־1977 עד סוף השנה שעברה — 30,000 דונאם בלבד; מתוך אלה 13,500 דונאם לצרכי רווחה, בתי־ספר, תעשייה, דרכים וכו'. אם להוסיף דוגמה אחת על הירידה הדרסטית שחלה — ואני מייחס את הירידה הדרסטית הזאת בראש־וראשונה לפעולתי שלי, כמי שמופקד על המי־נהל לשמירה על הקרקע החקלאית — אם נוסיף דוגמה אחת, באזור תל־אביב שינינו בשלוש השנים האחרונות את ייעודם של 300 דונאם איזמה בלבד לבנייה, וזאת כדי לבצע מגמות שעליהן הכריזו הממשלות הקודמות ולא קיימו אותן: מגמת פיזור האוכלוסייה, שמירת הקרקע הפוריה ביותר לחקלאות, ומניעת הסכנה הנוראה של הפיכת שפלת החוף לגוש בטון. ראוי להוסיף כי בתוך 30,000 הדונאם אשר שינו ייעודם מצויים המיצפים בגליל ומקומות נוספים בחבל ההר הטרשי. מכאן, חברי הכנסת, ניתן ללמוד, כי אנו שומרי החותם של הקרקע החקלאית, והמספיים מדברים בעד עצמם, בעוד בימי הממשלות הקודמות היה נושא זה מוזנח לחלוטין.

אמרתי אז ואני אומר גם היום לחברי הכנסת כי בעיית הבית בגדרה איננה עניין אישי או מקרה פרטי, ואני חוזר ואומר: מעולם לא ראיתי את הבית ולא פגשתי בבעליו. הייתי אומר דבר נוסף: נגד הבית הזה קיימים שני פסקי־דין, קיים גם פסקי־דין פלילי. אינני יודע מדוע היועץ המשפטי אינו מבצע את פסקי־הדין. הוא יכול היה לבצע מומן, איש לא מפריע לו. זו רק תביעה אחת מני רבות. אני יודע, כמוכן, מדוע, כי בסוג דברים אלה — ואני מכיר את המינהל — נוח להטיל דברים כאלה על פתחים של אחרים.

אולם חייבים אנו לזכור כי בית גרייבר הוא מקרה אחד מתוך אלפי מקרים דומים. יותר מ־5,000 בתים נבנו שלא חוק על קרקע הלאום ועל קרקע פרטית בכל רחבי המדינה; רובם נבנו בימי הממשלות הקודמות. לפי מספרים המצויים בידי, והנוכחים לסוף שנת 1979, מדובר בבנייה בלתי־חוקית לפי החלוקה הזאת: במחוז הצפון — 1,224 מיבנים, במחוז חיפה — 138 מיבנים, במחוז הדרום — 3,241 מיבנים, במחוז ירושלים — 138 מיבנים; במחוז תל־אביב והמרכז — 266 מיבנים; בסרי־הכול אותרו ונרשמו עד לאותה תקופה 5,057 מיבנים.

אלה הם נתונים שנמסרו לממשלת ישראל והם מצביעים על חומרת הבעיה הלאומית בתחום זה. ויש

להעביר את הנושא לוועדה, לכן הצעתי זאת. מבחינתי אין התנגדות שיהיה דיון במליאה. אבל מאחר שהנושא עוסק באלפי משפחות והוא כאוב מאוד, הצעתי להעבירו לוועדה.

שולמית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):
אני מציעה להעביר אותו לוועדה.

עקיבא נוף (אחווה):

יש לי הצעה אחרת, אני מציע להעביר לוועדה.

היוז"ר מ. ל. מרון:

חברי הכנסת, המצב כרגע הוא כזה: חברי-הכנסת שריד הציע דיון במליאה; השר הציע להעביר את הנושא לוועדה. לאחר שמתברר לו שחברי-הכנסת שריד אינו מסכים לכך, אלא רוצה שהדיון יהיה במליאה, השר מסכים לדיון במליאה.

שרי-החקלאות א. שרון:

לפני הדיון שוחחתי עם חברי-הכנסת שריד והיה מוסכם על העברה לוועדה. אם חברי-הכנסת שריד רוצה שיהיה דיון במליאה, אני מוכן שיהיה דיון במליאה.

יוסי שריד (המערך):

לאחר ששמעתי את נאומך אני מבקש שיתקיים דיון במליאה.

היוז"ר מ. ל. מרון:

אני מבין עכשיו מדברי השר שהוא מסכים להיענות לפניית חברי-הכנסת שריד שהנושא יידון במליאה. יש פנייה של חברת-הכנסת אלוני.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני רשום להצעה להעביר את הנושא לוועדה.

היוז"ר מ. ל. מרון:

הראשון שנרשם להצעה שהנושא יועבר לוועדה יוכל לעלות עתה ולהציע להעביר את הדיון לוועדה. נבדוק מייד מי היה הראשון שנרשם להצעה להעביר את הנושא לוועדה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אבקש לברר את זה, זה קרה כבר כמה פעמים.

שלמה הלל (המערך):

אני נרשמתי ראשון.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

נרשמתי במוזכירות הבוקר.

היוז"ר מ. ל. מרון:

חברי-הכנסת שלמה הלל, אומר לי חברי-הכנסת וירשובסקי שהוא נרשם כבר בבוקר במוזכירות. האם אתה מקבל את זה? בבקשה, חברי-הכנסת וירשובסקי יציע להעביר את הנושא לוועדה. יש אישור.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לאחר שנתברר שיש לי אישור חוקי להעלות הצעה חליפית אני מציע להעביר את הנושא החשוב הזה לוועדה. לדעתי הוא צריך להידון בוועדת החוקה, חוק ומשפט, אבל אם

בית גרייבר הביא אותנו לעניין. יש לפנינו 5,000 בתים. מצדי, מי שתאוות ההרס גוברת אצלו — יהרוס. אמרתי מראש, היועץ המשפטי יכול היה להרוס כבר מזמן, איש לא היה מפריע לו, זה בידינו. אין ספק שהנושא הזה קיבל מיקוד יותר מעצם העלאתו. אבל לא זו הסיבה להבאת הנושא. אני יכול לומר לכם, חברי הכנסת, שכבר בשיחתי עם היועץ המשפטי, אותה שיחה שהוזכרת קודם, הצעתי לנסות ולבחור דרך אחרת. ולא רק בהזדמנות זו. גם בפגישתי עם הסגל הבכיר של משרד המשפטים לפני כשבועיים, בפגישה בגליל, לאחר שסיירו בהתיישבות החדשה בגליל, גם אז הצעתי לסגל הבכיר של משרד המשפטים לבדוק דרך שבה ניתן יהיה להתגבר על הבעיה הזאת. אין זו בעיה קלה, זו בעיה קשה ומסובכת.

אני חוזר ומדגיש: אנו עוסקים בבעיה הנוגעת לפחות ב-5,000 משפחות. אנו עוסקים בבעיה שהיבטיה נוגעים למשפט, לקיום החוק, לשאלות הומאניות, מוסריות ולאומיות מורכבות, ובעיה זו לא תיפתר עליידי הריסת בית בודד אחד שבמקרה או לא במקרה עלה לכותרות.

אני מציע להעביר את הנושא לוועדה. מאחר שלדעתי יש לנושא היבטים מעבר להיבטים המשפטיים — יש לו בהחלט היבטים כלכליים, יש לו היבטים התיישבותיים — אני מציע להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה של הכנסת.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני מציע להעביר אותו לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

שרי-החקלאות א. שרון:

אני לא קובע את זה ממילא. אני מציע להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה, אבל יש נוהל של קביעה בעניין זה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

זה עניין של ביצוע פסק-דין.

שלמה הלל (המערך):

אני מציע להעביר אותו לוועדת הפנים.

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

אני מציע להעביר אותו לוועדת הכנסת שתקבע לאיזו ועדה להעביר את הנושא.

היוז"ר מ. ל. מרון:

חברי-הכנסת שריד, האם אתה מסכים שהנושא יועבר לוועדה?

יוסי שריד (המערך):

אינני מסכים, אני מבקש לקיים דיון במליאת הכנסת.

היוז"ר מ. ל. מרון:

חברי הכנסת, לפנינו שתי הצעות: הצעה אחת, של חברי-הכנסת שריד, לדון בנושא במליאה; והצעה שנייה, של השר, להעביר את הנושא לוועדה שתקבע ועדת הכנסת. אנא עמית את שתי ההצעות להצבעה.

שרי-החקלאות א. שרון:

כבוד היושב-ראש, קודם רציתי לתאם את זה עם חברי-הכנסת שריד. נראה היה לי שהוא מסכים להצעה

אני מעמיד להצבעה את ההצעה לדון בנושא במליאה, על-פי הצעתו של חבר-הכנסת שריד.
(רעש האולם המליאה)

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה ואני מבקש להפסיק את כל הדיבורים. אני מבין שמצב-הרוח מרו-מם, אבל אני מבקש שקט. חבר-הכנסת שריד, לא באמצע והצבעה. לא ארשה לך באמצע ההצבעה.

יוסי שריד (המערך):

השתכנעתי מדברי וירשובסקי.

הי"ר מ. ל. מרון:

אני מעמיד זו מול זו את שתי ההצעות: את הצעת חבר-הכנסת יוסי שריד לדון בנושא במליאה ואת הצעת חבר-הכנסת מרדכי וירשובסקי לדון בנושא בוועדה.

הצבעה

בעד ההצעה הכלול את הנושא בסדר-היום של הכנסת — 30

בעד ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדה שעליה תחליט ועדת הכנסת — 34

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדה שעליה תחליט ועדת הכנסת נתקבלה.

2. היצוא החקלאי לארצות השוק המשותף

אותה כמות המים. במשך שנות ה-60 וה-70 הכפילה החקלאות ויותר, במונחים פיסיים ובערכים כספיים קבורים, את הייצור החקלאי. באותה תקופה לא ניתוספו לרשות החקלאים קרקע ומים.

בשנת התשכ"א היה השטח המעובד 4.150 מיליון דונאם, מזה שטח השלחין היה 1.360 מיליון דונאם. בשנת התשל"ט היה השטח המעובד 4.297 מיליון דונאם, ומזה 2 מיליון דונאם שלחין, בהתאמה. הגידול בשטח הכללי היה 3.5% והגידול בשטח השלחין היה 47%. למרות הגידול בשטח השלחין ב-47% גדלה הצריכה במים רק ב-27%, בעוד שבאותה עת גדל הייצור החקלאי ב-260%. נתונים אלה מצביעים יותר מכול על היכולת הרבה של חקלאי ישראל לשפר את הייצור, להגדילו ולהרחיבו, וזאת כמעט ללא תוספת של קרקע ומים, שהם שני הגורמים העיקריים המגבילים במגזר החקלאי.

חברי הכנסת, האם מוצה כל הפוטנציאל של הייצור החקלאי במדינת ישראל? אדוני היושב-ראש, החקלאים בישראל מסוגלים ליצור מוצרים חקלאיים בכמות גדולה יותר מזו של היום. מושבי שנות ה-50 לא מיצו את כל יכולתם. מושבים אלה או חלק ניכר מהם נמצאים במשבר כלכלי אשר נגרם בגין זה שלא הועמדו לרשותם אמצעי ייצור מספיקים לעומת אמצעי הייצור שהיו קצו לאחרים. האפשרות לשפר את מצבם הכלכלי ולמינוע משברים חברתיים המתלווים למשברים הכלכליים היא בהגדלת הייצור החקלאי על-ידי הקצאת אמצעים נוספים, מיכסות יצוא, מימון מתאים וכדומה. כמו-כן עדיין לא נוצלו כל האפשרויות של הגדלת התפוקה החקלאית באותם ישובים, קיבוצים ומושבים אשר הוקמו אחרי מלחמת ששת-הימים בקצה, בגולן ובמקומות אחרים. גם כיום נמצאים בהקמה ובתיכנון מספר רב של

היושב-ראש יחליט שוועדת הכנסת תחליט על כך, תחליט על כך ועדת הכנסת.

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, יש נורשאים שאולי טוב מבחינה לאומית שהכנסת במליאתה תדון בהם ויש נושאים מורכבים מבחינת האופי שלהם שהוועדה צריכה לדון בהם. בנקודה אחת אני מסכים עם שר החקלאות: בשאלה מדוע היועץ המשפטי לממשלה לא ביצע את צו ההריסה הזה מוזמן. זו בעיה משפטית מובהקת שיש לנתח אותה לעומק, ואם נדון על כך במליאה יהיה זה דיון דמאוגי ולא דיון ענייני. הדבר השני: אני יודע את גורלם של הנושאים הער-מדים על סדר-יומיה של המליאה. הם זוכים להגיע לכך אחרי שנה, שנה וחצי וברוך-כלל ההתנהגות במליאה היא כמו עכשיו, כשאיש אינו מקשיב למה שאומר הנר-אם, אין, אפוא, כל הצדקה שנושא חשוב כזה יידון במליאה, ואני מציע להעביר נושא זה לוועדה, כי הוא נושא חשוב כל כך, ודיון דמאוגי, כשאיש אינו מקשיב לאחיו, לא יתרום לבעיה זו. אני מציע להעביר את הנושא לוועדה.

הי"ר מ. ל. מרון:

אנו ניגשים להצבעה. כל האפשרויות מוצו, אין יותר. יכול להיות או דיון במליאה או דיון בוועדה.

הי"ר מ. ל. מרון:

חברי הכנסת, אנו עוברים להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת מיכאל דקל: היצוא החקלאי לארצות השוק המשותף. רשות הדיבור לחבר-הכנסת דקל.

מיכאל דקל (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אינני בטוח אם אוכל למסור לכם את הדאגה המכרסמת בלבנו כחקלאים וכאזרחי מדינת ישראל בקשר לעתיד היצוא שלנו לשוק האירופי המשותף, לנוכח ההתפתחויות הפוליטיות וה-כלכליות המתרחשות כיום באירופה.

חברי הכנסת, אחד ההישגים הבולטים של הצינונות ובעיקר של ההתיישבות החקלאית בארץ-ישראל הוא השינוי של המבנה התעסוקתי של עם ישראל במולדתו. חברה של עובדי הצווארון-הלבן, אומה של טוחרים, מתווכים, בעלי מקצועות חופשיים, נהפכה לאומה של פועלי חרשת, עובדי כפיים ועובדי אדמה. במסכת זו של שינוי המבנה התעסוקתי של עם ישראל במולדתו אחת התופעות הבולטות, כאמור, היא יצירת חברה של חקלאים, אנשי התיישבות ועובדי אדמה. חקלאי ישראל, בגין רמתם האינטלקטואלית והמוטיוואציה הגבוהה ובגין חוסר המסורת השמרנית החקלאית, השי-כילו ליישם את הישגי המדע החקלאי ואת החידושים הטכנולוגיים בעבודתם היומיומית בשדה ובמטע, ברפת ובלול, תהליך אשר אצל עמים אחרים בעלי מסורת חקלאית רבת-שנים נתקל בקשיים כה רבים.

שטחי הקרקע וכמויות המים העומדים לרשות החקלאות בישראל הם מצומצמים ומוגבלים. למרות זאת השכילו חקלאי ישראל להגיע לתפוקות מוחלטות ויחס-יות מהגבוהות בעולם, להגדיל את הייצור החקלאי באחו-זים רבים מדי שנה, וזאת על אותו שטח חקלאי ועל

זהים עם אלה של ארצות השוק, אולם התנאים והסכמי החקלאות אינם כאלו. כדי להגן על חקלאי אירופה יצר השוק המשותף מערכת של סאנקציות שהוא מטיל על ארצות שלישוניות, כגון: מכסים, מחירי-רפרנס, מיכסות וכדומה. לדוגמה — מדינת ישראל משלמת על יצוא ההדרים לארצות השוק המשותף 8% מכס. מה הוא מהיר-רפרנס? אם ישראל המכור מוצרים חקלאיים שלה במחיר נמוך מזה שקבע השוק יוטלו עליה קנסות, ובשלב מאוחר יותר תבוטל הזכות לייצא מוצר זה לארצות השוק המשותף. כל זה בא כדי להגן על חקלאי השוק המשותף.

אולם עיקר הסיכנה ליצוא החקלאי הישראלי טמונה בצירופה של ספרד לשוק המשותף ב-1983. ספרד היא המדינה בעלת הפוטנציאל הגבוה של הגדלת הייצור החקלאי. המוצרים המיוצרים על-ידיה הם מוצרים דומים אלה המיוצרים על-ידי ישראל, בעיקר הדרים, ובשלב מאוחר יותר גם אבוקאדו, ירקות וכדומה. כניסת ספרד לשוק המשותף תגרוור בהכרח יצירת תנאים מועדפים לספרד ונסיון ליצירת תנאים מפלים לישראל. כדי להימנע מכך שומה עלינו להגיע להסכם מתוקן עם השוק המשותף בדבר הייצור החקלאי, עוד לפני כניסת ספרד לשוק המשותף.

אדוני היושב-ראש, יש מחשבות ורעיונות שונים בכיוון זה. אחד הרעיונות הוא להגיע להסכם על בסיס של מיכסה, דהיינו למדינת ישראל תהיה זכות לייצא מוצרים חקלאיים לפי הכמות שהיא שיווקה בשנה הקרובה. נראה שהשנה הקובעת תהיה 1982, בתנאים דהיום או בתנאים טובים יותר. כל יצוא אחרי השנה הקובעת יתבצע בתנאים גרועים יותר. כדי לקבוע מיכסה מאקסימאלית, חותבתו בשנתיים הבאות להגדיל את היצוא החקלאי בממדים ניכרים. לשם כך יש לארגן את החקלאות כדי שתוכל לעמוד במשימה זו. הדבר חייב להתבטא ביצירת תנאים מועדפים בתחום השקעות הון ומימון שוטף וביצירת תנאים שווים בתחום עידוד הייצור, כפי שזה מקובל בארצות המתחרות אתנו, כפי שזה נהוג בארצות השוק המשותף או בספרד. לדוגמה, מדינת ישראל איננה מסבסדת גורמי ייצור המופנים ליצוא, חוץ מאשר בנושא של מימון, וזה בממדים קטנים מאוד. אולם באירופה נהוג אחרת. התקציב של השוק המשותף הוא כ-18 מיליארד דולר, ומתוך זה הוא מוציא כ-13 מיליארד דולר סיבסוד החקלאות של ארצות השוק המשותף. כל זאת עדיין בלא ספרד. אם אנו נתחייס ליצרכי היצוא שלנו באותה צורה כפי שמתייחס השוק המשותף — סיבסוד ותמיכה בחקלאים בישראל במשך שנתיים אלה, פעולה אשר תגרום להגברת היצוא — הרי שביום הקובע או בתאריך הקובע נהיה מסוגלים לייצא בסכום גדול בהרבה מהיום.

הזמן העומד לרשותנו הוא קצר. אם לא נצליח ולא נשכיל להתארגן כדי להגדיל את היצוא החקלאי נעמוד בפני משבר כלכלי וחברתי בהתיישבות, ובמיוחד בהתיישבות החדשה. התוצאה תהיה הפסקת ההתיישבות החקלאית, משברים בישובים קיימים, נטישת יחידות משק ומשבר חברתי המתלווה לזה. יתירה מזאת — אם לא נצליח להגדיל את היצוא לא נוכל להעלות על הקרקע ישובים חקלאיים חדשים, מפני שלא יהיה לנו לאן לשווק את תוצרתם. אני מקווה שלא נגיע לכך.

בנו — חברי הכנסת, משרד החקלאות ובעיקר משרד

ישובים חקלאיים בכל ארץ-ישראל. ייעודם — התיישבותי ובטחוני; אמצעי קיומם — ייצור חקלאי.

אדוני היושב-ראש, על בסיס ההתיישבות החקלאית הקיימת, בנוסף על הישובים המוקמים כיום ושיוקמו בעתיד, החקלאות מסוגלת להגדיל את הייצור והיצוא בממדים גדולים. אם כן, מה הוא הדבר המונע מיישובים חקלאיים אלה להגדיל את הייצור ולשפר את מצבם הכלכלי והחברתי? בשנות ה-50 היתה מטרת החקלאות יצירת מוון לאוכלוסיה היושבת בישראל. אכן ייצור המוון ממקורות עצמאיים מגיע לכדי 85% מהתצרוכה, בעוד שאת 15% הנותרים אין ביכולתנו לייצר בארץ. מדובר בגידולי גרעיניים ומספוא, הדורשים שטחים נרחבים שאינם ברשותנו. החל משנות ה-60 כוון עודף הייצור החקלאי ליצוא, בנוסף על ההדרים שהיוו את המרכיב המרכזי ביצוא מוצרי חקלאות מישראל. אדוני היושב-ראש, כתוצאה מהשינויים במדיניות הכלכלית בתקופה האחרונה, ובעיקר בגין ביטול הסובסידיות למוצרים חקלאיים, קטנה הצריכה במוצרי חקלאות מסויימים בארץ. הקטנת הצריכה בשוק המקומי שיחררה גורמי ייצור נוספים ליצוא, וזאת בנוסף על קיום פוטנציאל גדול להגדלת היצוא החקלאי. היצוא החקלאי מיועד לכל קצוות תבל. משקלו העיקרי — אירופה, ובעיקר ארצות השוק המשותף. בשנת 1979 הסתכם כל היצוא הישראלי, לרבות ילומים, ב-4.3 מיליארד דולר פו"ב, מזה היווה היצוא החקלאי 776 מיליון דולר פו"ב, כלומר 18% מכלל היצוא, ואם למעט ילומים — 25% מכלל היצוא. היצוא החקלאי לקהילה האירופית הסתכם ב-1.7 מיליארד דולר פו"ב, היצוא החקלאי הסתכם ב-522 מיליארד פו"ב, כלומר 31% מכלל היצוא, ולמעט ילומים — 40% מכלל היצוא.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, השוק המשותף הוקם בגין הצרכים הפוליטיים של אירופה ובעיקר צרכי כוח של צרפת, גרמניה ואיטליה. הרצף הטריטוריאלי והגדלת ההשפעה הפוליטית חייבו הכללת המדינות הקטנות יחסית: הולאנד, בלגיה, לוקסמבורג — שוק השישה. באותה תקופה הוקם איגוד כלכלי מקביל, תחרותי לשוק-השישה — איגוד-השלושה: אנגליה, אירלנד, דנמארק. כדי להבטיח את התרחבות השוק, במייד חד מבחינה פוליטית, באמצעות צרכים כלכליים, ניהל שוק-השישה משא-ומתן עם ארצות שלישיות באירופה ומחוצה לה. באירופה: יוון, ספרד, פורטוגאל, ומחוץ לאירופה: טורקיה, ישראל וארצות המאגרב. במשך הזמן, מאז תחילת חוזה-הרומא, התברר לארצות איגוד-השלושה כי אף שצרכיהן הפוליטיים מנוגדים לצרכי אירופה הקונטיננטאלית, הרי אין הן מסוגלות להתגבר לבדן על בעיותיהן הכלכליות, ולכן הצטרף איגוד-השלושה, כחלק אינטגרלי, לשוק המשותף. שוק-הששה יכול היה לבחור את שותפיו העתידיים לפי רצונו: דרום-אירופה או ארצות הים-התיכון מחוץ לאירופה. כאמור המגמות הפוליטיות, ובעיקר אלה שהוכתבו על-ידי צרפת, הובילו לקראת הרחבת השוק והכללת ארצות אירופיות כגון יוון, ספרד ופורטוגאל. בשנת 1981 תהיה יוון למדינה בעלת זכויות מלאות בשוק, ונראה שבשנת 1983 תהיה כזאת גם ספרד, ואחריה — פורטוגאל.

אדוני היושב-ראש, מבחינת השוק המשותף ישראל היא ארץ שלישונים, ארץ אשר יש הסכמים אתה בדבר השיווק התעשייתי והחקלאי. ההסכמים בשטח התעשייה

מוסכמים על מוצרים רגישים לשני הצדדים. דברים אלו הוצעו כבר בשנת 1978 על-ידי שר החוץ, במושב הראש שון של מועצת השרים לשיחות פעולה; ושוב בתחילת החודש הזה במושב השני של מועצת השרים.

למרות מזדעזע הקהילה לסכנות החמורות ליצוא החקלאי הרי בשלב זה אין לנציבות פתרונות. אחת המחשבות היא שמקומן של מדיניות שלישיות בשוקי הקהילה יובטח על-ידי קביעת מיכסות יבוא למוצרים הרגישים כגון: הדירים, ירקות, פירות וכו'. נוכח אפ" שרות כזו רואים אנו חשיבות ממדרגה ראשונה בהגברת המאמצים, דווקא בתקופה שלפני כניסתה של ספרד — יוון תהיה חברה החל מה-1 בינואר 1981, ממש בימים אלה — להגדלת היצוא החקלאי. זאת כדי להבטיח נקודת מוצא גבוהה ככל האפשר בעת קביעת המיכסה. מאחר שממיכסות נקבעות, בדרך-כלל, על בסיס היצוא בעבר.

ברצוני להדגיש שבשנים האחרונות נמתחה לא מעט ביקורת על קצב התפתחות מואץ בענפים שונים בחק" לאות אצלנו ובעיקר בתחום הפרחים. ברצוני לומר לחברי הכנסת שמה שדחף אותי להגברת הפיתוח — הן בתחום הפרחים, הן בתחום הירקות והן בתחום הפירות — הוא הסכנה בקביעת מיכסות ביום מסויים. עם כל הדאגות והחששות שהבעתי כאן בדברי אני חושב שיש להבין שלישראל יש יתרונות הנובעים בעיקר מהיכולת הגבוהה של המגזר החקלאי שלנו. מה שצריך לעשות, בראש-וראשונה, בנוסף על הפעילויות המדיניות — שאנחנו עושים אותן, כפי שאמרת — הוא הגברת התפוקה, העלאת היבולים, ויש להיערך במהירות לחק" לאות העתיד או מה שאנחנו מגדירים "כדור הבא של החקלאות". בלי להרחיב כאן את הדברים — אנחנו נמצאים היום בעיצומן של פעולות כאלה.

נושא מערכת היחסים שלנו עם השוק המשותף בתחום החקלאי, ובמיוחד עם הרחבת הקהילה דרומה, הוא בעל חשיבות ראשונה בעמלה להמשך הייצור הניצוא החקלאי. משום כך אני מציע — אם חברי הכנסת דקל יסכים — להעביר את הנושא לדיון בוועדה, אלא אם אתה תרצה דיון במליאת הכנסת. מבחינתי אין התנגדות, כי הנושא חשוב כל כך, הוא דומה מאוד לנושא הקודם. אני אוועץ בך בנושא הזה, אם תחפוץ בהעברה לוועדה — אציע להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת.

הי"ר מ. ל. מרון :

חברי הכנסת דקל, האם אתה מסכים להעברת הצ" עתך לוועדת הכלכלה?

מיכאל דקל (הליכוד):
מסכים.

הי"ר מ. ל. מרון :

חברי הכנסת, ניגש להצבעה. לפנינו הצעה אחת: להעביר את הנושא לוועדת הכלכלה של הכנסת.

הצבעה

ההצעה להעביר את הנושא לדיון בוועדת הכלכלה נתקבלה.

האוצר, החייב במקרה זה לשנות את המדיניות כפי שהוא קבע אותה לגבי היצוא החקלאי — תלוי הדבר. הנושא חשוב. ואם גם כיום אינם נראים לנו פתרונות בעין הרי שנתיים הן תקופה שבה נוכל לשנות ולהגדיל את אחיזתנו בשיווק לארצות השוק המשותף. אני מציע לדון בסוגיה הזאת במליאת הכנסת.

הי"ר מ. ל. מרון :

רשות הדיבור לשר החקלאות.

שר החקלאות א. שרון :

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, היצוא החקלאי תופס מקום מרכזי בחקלאות הישראלית, וכבר התייחס לכך חברי הכנסת דקל. מחצית מהכנסת החקלאים נובעת מהיצוא. מאחר שהשוק המקומי מוגבל, הרי המשך פיתוח החקלאות מותנה בהמשך ניצול היתרון היחסי של החקלאות הישראלית על-ידי הגדלת היצוא. השוק הטבעי ליצוא החקלאי הוא השוק האירופי. כשני-שלישים מהיצוא החקלאי מופנים לתשע מדינות השוק המשותף. במוצרים מסויימים, בסוגי ירקות, פירות ופרחים שיעור זה מגיע ל-80%—90%. שיעור גבוה זה מציין את התלות בשוקי הקהילה האירופית. אין להניח שמצב זה ישתנה ושינתן יהיה למצוא שווקים אלטרנאטיביים שיוכלו להוות תחליף לשוקי הקהילה. ישראל קשורה לשוק האירופי בהסכם כלכלי שנחתם במאי 1975. הסכם זה הוא הסכם אזור סחר חופשי, אך כלל זה חל על התפוקה עשירה בלבד. במסגרת הסכם זה קיבלו כמה מוצרי חק" לאות הנחות מס. הלק מהנחות אלו מוגבל לתקופות מוגדרות, החופפות את עיקר עונת היצוא הישראלי. למרות המגבלות של ההסכם בתחום החקלאות חל גיי-דול ניכר ביצוא מישראל לקהילה גם במוצרים שאינם במסגרת ההסכם, בעיקר הודות ליעילות של החקלאות הישראלית. כמו-כן במשך השנים האחרונות גדל מיגוון התוצרת המיוצאת, ואי לכך חלק גדול יותר ממנה נמצא מחוץ למסגרת ההסכם.

שלוש המדינות הים-תיכוניות המועמדות להצטרפות לקהילה — בעיקר יוון וספרד — מייצרות ומייצאות כמויות ניכרות של תוצרת חקלאית והן בעלות פוטנציאל לפיתוח ניכר נוסף של ייצורן החקלאי. סכנה חמורה נשקפת ליצוא החקלאי הישראלי לשוקי הקהילה. כתוצאה מהרחבה זו יחול שינוי בתנאי התחרות בין ישראל למדינות אלו, שכן אחרי הצטרפותן תהיה תוצרתן פטורה ממכס בשוקי הקהילה והן גם תיהנינה מקבלת הטבות כלכליות שונות במסגרת המדיניות החקלאית המשותפת של הקהילה. ניצול הפוטנציאל של ספרד להרחבה בלתי-מוגבלת של הייצור, תוך כדי הרעת תנאי התחרות בשוקי הקהילה כלפי ישראל, עלול לגרום לצימצום ניכר של אפשרויות היצוא מהארץ, עד כדי סגירה מוחלטת של השווקים במוצרים מסויימים.

ממשלת ישראל הביעה בפני מוסדות השוק המשותף ובפורומים הגבוהים ביותר את דאגתה החמורה ואת חששה מפני הפגיעה הקשה הצפויה ליצוא החקלאי הישראלי כאשר יוון, בעיקר ספרד, תהיינה חברות מלאות בשוק. לשם כך הציעה ישראל, כפתרון אפשרי למניעת היווצרות מצב חמור זה, יצירת אזור סחר חופשי במסגרת ההסכם הקיים, שילווח על-ידי הסדרים

ה. דיווח על המושב ה-32 של האסיפה הפארלאמנטארית של מועצת אירופה

הכנסת לבני, שעמד בנאומו על הפיכת יהודי ברית המועצות לבני-ערוכה בידי ברית-המועצות; עם דטאנט או בלי דטאנט — תמיד אנוחנו הקרבנות. דבריו נתקבלו בהבנה ובתשואות עליידי המליאה.

הנושא גם בו התבטאו היה ועידת-מאדריד וכל הסוגיה הנקראת דטאנט. חברי הכנסת, באירופה נושבת רוח של תבוסתנות. לא זומן התקיים משאל-עם בצרפת וכשנשאלו הצרפתים אם הם בעד הגדלת התקציב להגנת המולדת השיבו 67% שהם נגד. בשאלה אחרת, האם הם מסכימים שממשלת צרפת תעשה הסכמים מאחורי גבם של בני-בריתה ובלבד להבטיח נפט לעצמה, היו 39% בעד, 22% אמרו שלא איכפת להם, ורק 22% אמרו שהם נגד. באווירה זו של פירוק נשק המוסר והמוראל הרהבתי עזו לומר להם, בנאומי במליאה, שעצם הרדיפה אחרי השלום וההתפרכות מערכי המוסר והמוראל הופכים לנשק בידי כוחות אכזריים שבסופו של-דבר יכתיבו להם. כי הדטאנט בשום-פנים-ואופן אינו יכול להיות תחליף למאזן כוחות באירופה.

היה גם דוח על ההתעוררות של גזענות, נאציוזם ופאשיזם באירופה, שהגיש מר קריפס מלוקסמבורג. זה היה לפני ההתפוצצות בבית-הכנסת ברחוב קופרניק בפאריס. כל הנואמים דרשו החרפת הצעת ההחלטה בעניין המלחמה בנאציוזם, בפאשיזם ובגזענות באירופה.

חבר-הכנסת הרשי השמיע דברים, שאף הם זכו למחאות כפיים, במסגרת הדיון על או. סי. די. אי. הוא הזכיר שאין חשיבה מרחיקת-ראות בענייני אנרגיה. אני צריך לציין שהופעתו בסוגיה זו הביאה לנו שבחים.

ראש ממשלת צרפת, רמון באר, הופיע בפני המליאה. כל השאלחות שהופנו אליו בעניין הכור הגרעיני בעיראק לא זכו לחשובה. הופיע גם סגן ראש ממשלת סין, שאילוי לא היו לנו לא שאלחות ולא הסתייגויות. היינו שאננים ואדישים לגבי נאומו.

עוד נושא שכדאי להזכירו בכנסת הוא הדיון של הוועדה לעניינים סוציאליים וענייני תרבות שהחליטה, בין היתר, להמליץ בפני המליאה שהמשחקים האולימפיים פנים הבאים יתקיימו בדרז'דלל ובאופן קבוע ביוון בלבד. המליאה קיבלה את ההמלצות הללו, וטוב שנזכור זאת.

רבתי חברי הכנסת, שני נושאים שצפו ואשר לא היו כלולים בסדר-היום המקורי של המושב העסיקו במשך ימים את המליאה ואת הוועדות. האחד היה הפיכה בטורקיה, השני — מלחמת עיראק-איראן. בעניין טורקיה כדאי להזכיר שבכמה ועדות ובסיעות היו יפני נפש רבים שתבעו לסלק את המשלחת הטורקית ממועצת אירופה, ובהקדם, כי שם אין עוד משטר דמוקרטי פארלאמנטארי. הפארלאמנט פורז. היתה לי הזכות להשמיע במסגרת הסיעה הליבראלית הסתייגות מה- תביעה הזאת. הצבעתי על כך שדווקא גנרל טורקי, אטאטורק, הוא שהנהיג את הדמוקרטיה בטורקיה. ובשני מקרים נוספים שהמשטר הצבאי נטל לידיו את הגה השלטון הוא החזיר את החיים הדמוקרטיים למ- דינה. הצבעתי על העובדה שלמעשה הדמוקרטיה בטורקיה לא פעלה במשך שנים. 139 פעם ניסו לבחור נשיא מדינה, אבל באין קוורים — קוורים הוא 236 חברי פארלאמנט — לא הצליחו לבחור נשיא. ואחרון

הי"ר מ. ל. מרזן :

אני זומין את חבר-הכנסת סבידור לדוח לכנסת על המושב ה-32 של האסיפה הפארלאמנטארית של מועצת אירופה.

מנחם סבידור (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בין ה-23 לחודש ספטמבר עד ה-2 באוקטובר התקיים מושב מועצת אי-רופה שהיה גדוש נושאים שבהם יש לנו עניין ישרי. משלחת ישראל היתה הפעם מורכבת משלושה חברי כנסת — חברי-הכנסת איתן לבני, חברי-הכנסת מיכה חריש ואנוכי.

הנושאים שכדאי לדווח עליהם הם, בראש-הראשונה, דוח הלורד מקנר על פליטי פלשתינה. במשך שישה חודשים היתה גם התכתבות והיו גם התדייגויות עם המדווח הלורד מקנר, שהזיך דוח מקיף ומאוזן. אבל בגירסה הראשונה של המלצותיו הוא התייחס לצורך במדינה פלשתינאית כפתרון חיובי לבעיה. מאז חלו בו שינויים מרחיקי-לכת, וכשהוא הגיש את הדוח לוועדה המדינית יסו אויבי ישראל, למרות הכול, להכניס כמה שינויים, והעיקרי בהם — איזכור מדינה פלשתינאית ושינוף אש"פ. אני שמח לציין שהדוח, על מסקנותיו והמלצותיו — וביניהן יש סעיף מיוחד התובע הידברות בין שני הצדדים — הדוח הזה נתקבל למרות הסתייגויות בוועדה המדינית והועבר למליאה ואשר כמעט פה-אחד. מגיעה מכאן הערכה כנה ללורד מקנר על הגישה האובייקטיבית ועמידתו האיתנה מול הלחצים מכל עבר. אני ממליץ בפני אותם חברי הכנסת המתענ-יינים בנושא שיקראו את הדוח המלא שלו, ואז יוכלו להעריך את מידת האובייקטיביות שבו.

הנושא השני שעניין את ישראל הוא הטיפול בטרור הבין-לאומי. מועצת אירופה, כידוע לכם, ניסחה לפני כשנה-אמנה נגד הטרור, והנה הם אמורים לקיים עכשיו רב-שיח של מומחי העולם על הלחמה בטרור הבין-לאומי. במשך תשעת החודשים האחרונים ניסינו לחדור לוועדת-המשנה העוסקת בנושא ולא נתנו לנו עד כה להשתתף בה. שני ידידים שלנו, האחד הד"ר טאבוונה ממאלטה והשני מר אוליבר פלאנאגאן מאירלאנד, שהם שני היושבים-ראש של ועדת-המשנה, האחד מטעם ועדת החוקה והמשפט והשני מטעם הוועדה המדינית, היו לנו לעזר רב. קיבלנו גם עידוד מטעם הנשיא דה-קוסטר. אני שמח לדווח לכנסת שבפעם הראשונה הוזמן נציג ישר-ראל — אנוכי — להשתתף בוועדת-המשנה לענייני טרור, ולא עוד אלא בוועדה המדינית. הודות לסיוע ותמיכה פעילה מטעם מר גסנר מגרמניה, מר פרוטיינה מהולאנד, מר קרשאו מאנגליה, מר להמאן מצרפת ומר מולין משוודיה הוחלט, חרף התנגדותו התקיפה של מר לידבוים משוודיה, להזמין נציג ישראל כמומחה לסימ-פוסיון שיתקיים בין ה-12 ל-14 בחודש נובמבר.

עוד נושא חשוב היה יהדות ברית-המועצות, שנדון בהסתמך על דוח הגברת גראדין משוודיה, שהזכירו אותה בדיון על האנטישמיות בברית-המועצות ובארצות אחרות. היא הגישה דוח שבו היא תבעה לא רק המשך ההגירה החופשית מברית-המועצות אלא גם תבעה בתקיפות מתן אפשרות ליהודי ברית-המועצות לקיים את תרבותם ולשונם. מטעם המשלחת נאם במליאה בסוגיה זו חבר-

פתחויות החדשות באזור. מלחמת עיראק-איראן, לפי דעתי, תרמה לשינוי האווירה והאקלים, ואני מקווה שמשדר החוק וממשלת ישראל יידעו לנצל את האווירה החדשה ולהעמיק בתנופה הסברתית את הבנת בעיותיה של ישראל ובעיות המזרח-התיכון בכלל.

החשיבות של אירופה לישראל וחשיבותה של מוצר צאת אירופה בעיצוב דעת-קהל ומדיניות, אין להפריז בהן. יש בינינו, גם בוועדת החוק והבטחון וגם בממ"ש שלה, אנשים שמשום-מה מזלזלים בהחשיבותה של אירופה. העוצמה הכלכלית של התשע ושל אירופה כולה, היוצרת עכשיו כוח צבאי ופוליטי משל עצמה, ראויה לטיפול וכדאי שהכנסת תשים לב גם לבעיות מועצת אירופה וגם לבעיות הפארלאמנט האירופי, תע"מ מיק את המגעים אתו ותגביר את המשלחת שלנו בס"טראזבור ואת הנציגות שלנו באיכות ובכמות. תהיה בזה ברכה לאינטרסים של מדינת ישראל.

היו"ר מ. ל. מרון :

אני רוצה להודות לחבר-הכנסת מגנחם סבידור על דיווח מעניין ומרתק.

1. חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 39), התשמ"א—1980 * (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

בענפי ביטוח נכות ואבטלה בעוד שהפעלת ענפי ביטוח אלה נעשתה בתקופה מאוחרת יותר.

נמסר לוועדה כי שר העבודה והרווחה מינה ועדה להצעת עקרונות לחוק ביטוח סיעוד. ועדה זו, שהיושב" ראש שלה הוא הפרופסור קלמן מן, נתבקשה להציע את השירותים, חוג המבוטחים, תנאי הזכאות, דפוסי מימון השירותים ודרכי יישום של הוראות החוק. אני מקווה כי הוועדה תגיש בקרוב את מסקנותיה והמלצותיה, והצעת החוק הקשורה בכך תוגש בהקדם לכנסת.

לחוק יש הסתייגויות מספר ואני מבקש לאפשר למסתייגים לנמק את הסתייגויותיהם.

היו"ר מ. ל. מרון :

יש הסתייגויות לכמה סעיפים. אני מבקש מאת חברת-הכנסת ארבל-אלמזוליני לנמק את הסתייגויותיה.

שרשנה ארבל-אלמזוליני (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברצון אני עננית לבקשת היושב-ראש לנמק את כל ההסתייגויות ביחד.

הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 39), המורכבת היום לקריאה שנייה ושלישית, מגמתה לפתוח ענף חדש בביטוח הלאומי, הנקרא ענף סיעוד. מטרה חשובה כשלעצמה, ואנחנו מחייבים אותה בהחלט. אך, לצערי הרב, החוק המובא לאישור הכנסת כפי שהוא מוצע וכפי שהוא מובא לקריאה השנייה והשלישית, וזה נאמר גם על-ידי היושב-ראש של ועדת העבודה וה-

רווחה, לא הוכנס בו שום שינוי. אם לא ייכללו התיקון-נים או ההסתייגויות שאנחנו מציעים, יהיה זה, למעשה, חוק הזורע אשליות ומעורר ציפיות גדולות בקרב אותו ציבור הזקוק ליישומן ומימושן לאלתר. החסר בחוק זה

אחרון, חשבתי לנכון להעיר שאחרי נפילת איראן אין העולם החופשי יכול להרשות לעצמו להרחיק את טורקיה, שהיא בעלת ערך אסטרטגי ממדרגה ראשונה באזור זה. ביחס לעיראק ולאיראן היו שם הערכות, בטרקלי-נים ובוועדות, שעיראק תצא כשידה על העליונה ומש-טרו של חומייני ייפול עד מהרה. לנו היתה הערכה אחרת, והאירופים העריכו את השקפתנו.

בקשר לטורקיה ראוי לציין שהשגריר הטורקי בסטראזבור וגם חברי המשלחת, 4 מתוך 13 שהגיעו למועצת אירופה, הביעו הערכה למשלחתנו על העמדות שבאו לביטוי בישיבות ועדות ובישיבות הסיעות בס"ט גיה זו.

חברי הכנסת, אם הצלחנו בכמה וכמה סוגיות, גם בעניין הלימה בטרור, גם בעניין דוח-מקנר, גם בעניין יהודי ברית-המועצות ועוד בנושאים שלא באו לביטוי בהחלטות המליאה — כמו, למשל, הקפאת ההת-לטה על שיגור משלחת מיוחדת לישראל כדי לבדוק את הפגיעה בזכויות האדם בשטחים — הרי אני מייחס זאת לשניים: לעבודת הצוות הטובה בין שלושת חברי הכנסת והקונסול שלנו במקום מר מאיר שמיר, אבל גם להת-

היו"ר מ. ל. מרון :

אנחנו עוברים עתה לסעיף הבא בסדר-היום: חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 39), התשמ"א—1980 — קריאה שנייה וקריאה שלישית. אני מזמין את יושב-ראש ועדת העבודה והרווחה להביאו לפנינו.

מנחם פרוש (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להגיש לכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית את חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 39), התשמ"א—1980. חוק זה אושר על-ידי הכנסת בקריאה ראשונה ביום כ' אלול התש"ם, 1 בספטמבר 1980, כהצעת תיקון מס' 42 לחוק.

אני רואה בסיפוק גדול שנפל בחלקי כיושב-ראש ועדת העבודה והרווחה להביא לאישורו הסופי של חוק בדבר ביטוח סיעוד. חוק זה אינו אלא מסגרת לטיפול בישישים ובחולים הכרוניים בישראל, בשלומם וברווחתם. החוק בא לקבוע את המסגרת שבה יפעל בעתיד ענף ביטוח סיעוד והוא מאפשר ליצור כבר מראשית שנת הכספים הזאת רזרווה כספית לשימוש בענף ביטוח זה.

מלבד תיקון טכני בסעיף 4 של החוק לא הכניסה הוועדה כל תיקון בהצעת החוק. החוק כפי שהוא מוגש היום אינו קובע את ההיקף והתנאים לזכאות בביטוח סיעוד, ואת מועד תחילת הפעלתו. נושאים אלה ייקבעו בחוק במועד מאוחר יותר.

ברצוני להדגיש כי שיטה זו של צבירת סכומים בענף ביטוח חדש בטרם מופעל הביטוח עצמו הונהגה גם בעבר. בחוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 3), התשל"ל—1970, נקבעו הוראות בעניין צבירת סכומים

שונה, אילו הובטחו בחוק הזכויות בצד החובות. אך הממ"שלה מטילה חובות בלי להבטיח זכויות.

איוו בשורה חוק זה מביא לאותם קשישים שהיום ועוד אתמול היו זקוקים לו? יש גידול במספר הישישים הסיעודיים הזקוקים לעזרת הוולת בקיום אורח חיים, אם בקהילה ואם במסגרת של בתי־אבות או בתי־חולים סיעודיים. כיום חסרים שירותים חיוניים לקשישים: שירותי בריאות, אחזקה וסיעוד לקשיש ולחולה הכרוני. מעמסה כבדה זו מוטלת היום על כתפי המשפחות הכורעות תחת העול. ואם הנטל כבד על המשפחה מה־מעמד הבינוני, על־אחת־כמה־זוכמה זה נטל כבד על משפחות מהשכבות החלשות, הנהוגות להחזיק את הישישים שביניהן בתוך המשפחה; ואותם קשישים אשר אין בידי קרוביהם היכולת לסייע בהחזקתם או שהם ערירים מסייעים את חייהם בצורה מחפירה, כמו אותו מזרחי, זכרוננו־לברכה, בירושלים.

יש מחסור גדול במיטות להחזקת זקנים במעונות, ולפי דברי שר העבודה והרווחה קיים פער של כ־2,000—3,000 מיטות בין הדרוש לבין המצוי. בגלל המחסור במעונות מתאימים ובהעדר מיטות ציבוריות מספיקות הולכים ומתרחבים מעונות שאינם מתאימים ליעדם, הן מבחינת התנאים הפיסיים והן מבחינת הצרכים הרפואיים, החברתיים והתרבותיים. זה אמור לגבי בתי־אבות פרטיים, וגם לגבי אלה שבמסגרת משרד הבריאות. המצב שאני מתארת מחייב יישומם של שני דברים הבאים לידי ביטוי בהסתייגויות שאנחנו מגישים. אדוני היושב־ראש, יש כיום כ־12,000 זקנים החיים בביתם במסגרת מערכת לשירותי תמיכה. המערכת מצליחה לה־קיף רק 4% מהזקוקים לסיוע, ואנחנו יודעים כיום מה טיבו ומה רמתו של אותו שירות הניתן עדיין. ושמענו את הועקה העולה מגורנם של הקשישים בתל־אביב, עקב הפסקת מתן הארוחות החמות שניתנו לנו־קקים, אשר מספרם מגיע היום ל־15,000 כאשר הארוחות החמות מסופקות ל־2,000 איש בלבד. במקום שיתן תשובה מיידית בחוק לנוקקים אלה מינה ביתניים שר העבודה והרווחה ועדה ציבורית לבדיקת נושא הסיעוד, כדי לגבש הצעות ולהמליץ מי יהיו חוגי הזכאים, מה יהיו היקף הזכאות ותנאי הזכאות, מה יהיו השירותים וסוג השירות שיינתן, ומהי התשתית שיש לפתח. זה עניין תקופה ממושכת, וביתניים יוצרים את הרושם שהכנסת קיבלה חוק ביטוח סיעוד שיביא גאולה וישור־עז לעם ישראל, ובמיוחד לקבוצת הקשישים. זה הרושם המתקבל היום בקרב חברי הכנסת. הכנסת עומדת היום לקבל את חוק ביטוח סיעוד.

חברי הכנסת, לביטוח הלאומי יש כסף ואפשר להפ־עיל את הזכאות לתגמולים ולמתן שירותים לאלתר. אביא לכם שתי דוגמאות מענפי הביטוח הלאומי. לפי נתוני המוסד יהיו בתקופה עד 31 במארס 1981 נכסים בענף אמהות בסך 3.5 מיליארד לירות, ובענף נכות כלית — 16.2 מיליארד לירות, וזה בשיעורי אינפלציה גמוכים ולא בשיעורים של 120%—130%. אך האוצר גיבש לו מדיניות של אי־השתתפות באותם ענפים שעל־פי חוק הביטוח הלאומי הוא חייב להשתתף בהם. זה בנתיים, שלוש שנים שוועדת הכספים משתמשת בסעיף 217 לחוק הביטוח הלאומי ומשחררת את האוצר מל־העביר את הסכומים, כמתחייב מחוק הביטוח הלאומי, בעבור השתתפותו בענפים אלה, ואלה רק שתי דוגמאות.

עולה בהרבה על מה שיש בו. החוק בניסוחו הקיים יש לו ערך הצהרתי בלבד. בשלב זה החוק מעורר ציפיות, אבל איש לא ייהנה ממנו במשך שנים מספר. ואם כך, לשם מה היתה הבהילות בהבאת החוק בפגרת הקיץ ובהעברתו לוועדת העבודה והרווחה, כאשר הוא מובא עתה בניסוחו המקורי ללא שינוי, אפילו לא בפסקה, לא בנקודה ולא באות?

החוק הזה נחוץ, הוא נחוץ כדי להחליט על העברת שני פרומיל, שהציבור מפריש כבר היום לענף אימהות והם אמורים לשמש קרן לענף הסיעוד, וזה רטרואקטיבי מה־1 באפריל 1980. על מה מבוסס השיעור של 2 פרומיל? האם זה מספיק? האם זה יותר מדי? הסברים על כך אפילו לא נשמעו בעת הדיון בוועדת העבודה והרווחה, לא מצד משרד האוצר ולא מצד המוסד לבי־טוח לאומי. האם אפשר להקים ענף כזה בלי השתתפות הממשלה? ענף זה בנוי על פרומיל אחד מצד העובד ופרומיל אחד מצד המעביד, כאשר למעשה מחציתו של השירות הזה, 50% מממונו, היתה צריכה להיות על חשבונה של הממשלה. אך משרד האוצר קבע לו מדי־ניות והוא עקבי בביצועה: להמשיך לקצץ בהשתתפותו בענפי הביטוח הלאומי, בענף ילדים, בענפי זיקנה ושאי־רים ונכות כללית ולא להשתתף במימונם של ענפים חדשים. סעיף 217 לחוק הביטוח הלאומי, אשר ועדת הכספים כבר משתמשת בו זה שנתיים, שלוש שנים, לא מופשר לוועדת הכספים עליידי פעולה חשבונאית בלבד לשחרר את האוצר מחובות תשלום חלקו לביטוח הלאומי כמתחייב מהחוק. גם בתחום זה, בענף ביטוח סיעוד, כפי שאמרתי ישאר העובד והמעביד שווה בשווה, ואילו הממ"שלה אינה נוטלת שום חלק.

החוק הזה הוא, למעשה, מסך עשן אשר בא לטשטש את המשמעות האמיתית והחיונית המסתמנת מאחורי הצורך החיוני במציאת פתרון סביר ומיידית לבעיית הנוקקים לשירותים סיעודיים במדינה. ההסתדרות ושלי־חיה היו ערים לבעיה זה שנים רבות, ונציגיה במוסד לביטוח לאומי ובוועדותיו תבעו וחזרו ותבעו למצוא פתרון נאות לבעיה, אך לשווא. כבר לפני שמונה שנים, בוועדה ציבורית להכנת החוק לביטוח נכות כלית בראשותו של הפרופסור מן, תבעו לכלול במסגרת בי־טוח נכות כללית את הטיפול בקשישים הזקוקים לטי־פול אישי ולאישפוז סיעודי. הכוונה היתה שהפתרון יימצא במסגרת חוק ביטוח בריאות, כי זה המקום הטבעי. אך בהעדר חוק צריך היה להטיל את הדאגה על ענף ביטוח נכות כללית ולאפשר לנוקקים לקבל גימלאות סיעודיות, או להבטיח שירותים סיעודיים, וזאת על־פי המלצות ועדת־מן. הצעת החוק המובאת היום היתה צריכה לקחת זאת בחשבון ולהפעיל לאלתר את הזכאות לגבי הקשישים הזקוקים לשירותים סיעודיים ולגימלאות סיעודיות. אך החוק המובא לאישורה של הכנסת אינו מתייחס כלל לזכאות, לתחילת הזכאות ולמועד מימושן של הזכאויות.

יש להצטער על כך שלא הובאה לכנסת הצעה מפורטת, מקיפה ומושלמת, הקובעת מי הם המבוטחים, מה הם תנאי הזכאות שלהם, מועד תחילתו של החוק והבטחת תשתית להפעלתו הסדירה, והחוק המובא מבטיח פעולה חשבונאית בלבד — העברת כספים מענף אמהות לענף ביטוח סיעוד. זה היה יכול להיות צעד היסטורי, כפי שהתבטא שר העבודה והרווחה בעת הקריאה הרא־

שזשנה ארבל-אלמחזלינו (המערך):

אינני פוגעת בה, המצב הקיים אינו פוגע בבעלי-היכולת, באמידים, במי שיש להם. אלה אינם זקוקים לביטוח הלאומי, אנו באים לתבוע את עלבונם של הזקוקים, של הקשישים, שאין מי שדואג להם — 15,000 איש במספר.

חברת-הכנסת דורון, בוועדה אין לך סבלנות לשמוע את דברי החברים. כך את נוהגת בדיוני הוועדה, כך גם בכנסת: מדוע צריך לגמק, מדוע צריך לדון, על-פי הממשלה יישק דבר; מכניסים את הצעת החוק למצבעה ומציאים אותה. והראיה, הבאתם את החוק מהוועדה למליאה מבלי לשנות בו אפילו פסיק; כך התרגלתם. זה הנהל שהכנסת מקיימת, ואני לא אשנה אותו, לצערי הרב.

אני רוצה לומר, אדוני היושב-ראש, אפילו אם בכוונתה להביא הצעת חוק נוספת בעקבות המסקנות של הוועדה הציבורית, הממשלה חייבת להכין תשתית; היא חייבת לדאוג להקמת בתי-חולים, בתי-אבות, מעו"נות, להכנת כוח-אדם שיוכל להפעיל את החוק. כל זה צריך להכין בערב-שבת. מי שאינו מכין בערב-שבת, אין לו מה לאכול בשבת.

משום כך, אדוני היושב-ראש, אנו הצענו הסתייגויות אלו, ואני פונה לכנסת לקבל אותן, כי הן באות להשלים את הצעת החוק המובאת היום לאישור.

היו"ר מ. ל. מרון:
רשות הדיבור לחברת-הכנסת זאב כ"ץ.

זאב כ"ץ (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מבין שטרדה רבה נגרמת לחברי הכנסת החייבים לבוא ולעשות את עבודתם במליאה, ולכן הם כועסים על מי שעומד כאן ומנמק הסייגויות.

(קריאה: אני מבין שאתה מתכוון לחברי סיעת המערך.)

מכיוון שאנו מתייחסים בכבוד למציע החוק, מתייחסים חסים בכבוד לוועדה שעבדה על החוק, ומתייחסים בכבוד להסתייגויות אני מתכבד לנמק את ההסתייגויות שהגשנו.

חברי הכנסת, נאמר גם בעת הגשתה של הצעת החוק וגם בסקירת שר העבודה והרווחה על פעולות משרדו, בתחילת השנה, שכמו בעבר בעניין חוק ביטוח אבטלה ובעניין חוק נכות כללית כך גם בעניין חוק ביטוח סיוע, עוד, העומד על סדר-היום, תחלוף תקופה של שנים עד שהוא יזכה את הזכאים בגימלאות. הלכתי ובדקתי האם כצעקת הממשלה, האם באמת עברו שנים מומן שהוחלט על חוק ביטוח אבטלה עד שהופעל, וראה זה פלא — בסך-הכול עברו 11 חודש. במאוס 1970 הוגח החוק, ובפברואר 1971 הוא הוגש, כלומר כעבור 11 חודש.

בהסתייגות שלנו לסעיף 1 אנו מציעים הפעלת החוק ב-1 באפריל 1982, כלומר כעבור שנה-וחצי. בועדה האוצר — אני מניח שגם בממשלה — התנגד לדבר הזה, ואנו נקראים עתה לאשר חוק שרק יצבור כספים מבלי להיות מופעל ומבלי שייקבע מועד להפעלתו. אנו מתנגדים להפעלה סתמית של סעיף חשוב בחוק הביטוח הלאומי שלא קביעת המועד להתחלת הזכאות. הימים

על-פי נתוני תקציב הביטוח הלאומי לשנת הכספים 1980/81 האוצר חייב היה להעביר את השתתפותו על-פי חוק ביטוח נכות בסכום של 1,100 מיליארד לירות, ואילו בענף ילדים — 11.5 מיליארד לירות. האוצר לא העביר את הסכומים האלה לביטוח הלאומי, הוא שי-חרר את עצמו מהחובה הזאת. כך הוא ניהג כבר שלוש שנים. לבוא ולהטיל — וגם לא מטילים שום דבר; בסך-הכול מעבירים מענף אמהות לענף חדש ויוצרים פעולה חשבונית של העברה מענף ילדים לענף סיעוד שני פרומיל. האם לא ניתן להשתמש בסכף זה של ענף ביטוח נכות, אשר בו הצטברה רווייה של 16.2 מילי-ארד לירות? האם לא ניתן לתבוע מהאוצר לתת חלק מאותם כספים שהוא איננו מעביר לביטוח הלאומי? שני פרומיל יתנו 700 מיליון לירות לשנה. פרומיל אחד זה 350 מיליון לירות. אפשר כבר להשתמש ב-700 מיליון לירות גם למתן זכאות וגימלאות וגם למימון שירותים סיעודיים, אשר שר העבודה והרווחה תיאר את המצב שיש היום בתחום זה. במקום זאת מביאים לנו חוק הצהרתי בלבד. איזו בשורה יש בו?

לכן, אדוני היושב-ראש, הצענו את ההסתייגויות, שהן ענייניות ובאות להשלים את החוק הזה, לקרוא על העצמות הללו עור וגידים, ולא — אין שום ערך לחוק הזה. את הפעולה החשבונית הזאת אפשר לעשות גם בעוד 3-4 שנים. במקום ששר העבודה והרווחה בתקופת כהונתו, עוד לפני שנתיים או שלוש שנים, ימנה את הוועדה שתכין לו הצעות והמלצות, הוא מצא לנכון למנות ועדה זו רק עכשיו. עד שהוועדה תסיים עבודתה יעברו שנה-וחצי, ועד שתובא הצעת חוק יעברו שלוש שנים, ואז יגידו: דרושה תקופת הפשרה, ושוב יעברו שנה, שנתיים; דהיינו עוד תזון למועד, עוד תמש שנים. האם הנזקקים של היום יספיקו ליהנות מהחוק שיוחק בעוד שלוש או ארבע או חמש שנים? לא ולא. מדוע לא תציעו להפעיל את החוק הווה עכשיו? הרי הכספים ישנם.

מה אנו הצענו? לגבי סעיף 1 אמרנו: אי-אפשר לקבל חוק שסודו בהפרת עקרונות, מבלי לקבוע מי יהיו הזכאים, ושוב אנו רואים את הדוגמה החוזרת על עצמה — את עקרת-הבית מוציאים מכלל ביטוח זה. החוק קובע שמי שיהיה מבוטח בביטוח סיעוד הם רק מי שמבוטחים בביטוח זיקנה וביטוח שאירים. היכן עקרת-הבית? מדוע יגרע חלקה? מדוע נקפח אותה? מדוע המדינה לא תיקח עליה את ביטוח עקרת-הבית, כפי שעשינו בחוק ביטוח נכות? מדוע צריך להתנגד להכללת עקרת-הבית, כפי שעשינו בחוק ביטוח נכות? מדוע צריך להתנגד להכללת עקרת-הבית בחוק זה? אם אין כוונה לכלול את עקרת-הבית בחוק זה, הבה נכלול אותה בסעיף 2 ונשחרר אותה מתשלום דמי הביטוח, כפי שעשינו לגבי חוק ביטוח נכות. תקדימים כבר יש, והם הוכיחו את עצמם כטובים וכחייבים.

ההסתייגות השנייה, אדוני היושב-ראש — — —

(חברת-הכנסת ש. דורון קוראת קריאה-את-ביניים)

את לא תודקקי לחוק זה. חוק זה לא יבוא להגן עלייך. חוק זה מיועד להגן על אוכלוסיה אחרת.

שר-ההקלאות א. שרון:

אל תפגעי בחברת כנסת.

בוועדה שיהיה מותר לשר להתקין תקנות אשר לפיהן יושקעו כספי המוסד לביטוח לאומי בבניין התשתית הזאת, ברוב הקואליציוני הדבר לא מתקבל בוועדה והוא מובא לכאן היום כהסתייגות. כיצד אנחנו נבנה תשתית, שאתה ביקשת את עזרתנו בכך, אם אין הכספים של המוסד כשרים למטרה זו? אפילו המחוקק, כאשר חוקק בזמנו את חוק הביטוח הלאומי, לקח זאת בחשבון ואמר בסעיף 221: "רכישת מקרקעין על-ידי המוסד לצרכיו הוא תיעשה על-ידי המינהלה על-יפי החלטת המועצה שאושרה על-ידי השר." אינני חושב שבסעיף הזה התכוונו רק למשרדים של הביטוח הלאומי. הרי כל הרי"עיון לחוקק חוק סיעוד שלא יהיה רק תעמולת בחירות הוא בזה שיהיו לנו מוסדות שיש בהם את הקשי"שים. היום אין לנו מוסדות כאלה. הם לא מספיקים למספר הקיים, ודאי לא למספר הגדל של קשישים. אז איזה חוק זה? בלי הסעיף הזה של הפעלת אמצעים לבניית תשתית אין לנו חוק. כמו שבסעיף הקודם בלי תאריך הפעלה אין לנו חוק.

אדוני היושב-ראש, אני מקווה שגורל ההסתייגויות הענייניות שלנו במליאה יהיה שפיר ממה שהיה בוועדה.

היו"ר ב. הלוי :

רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת העבודה והרווחה.

מנחם פרוש (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בעצם, בחוק זה אפשר היה לראות את אחד הפאראדוקסים של מצב של אופוזיציה. אתם המסתייגים נלחמתם בוועדה יחד אתנו כדי להעביר את החוק הזה. כולנו ראינו בהבאת החוק הזה הישג גדול לוועדת העבודה והרווחה. וכאשר הצלחנו — אני מתכוון לוועדת העבודה והרווחה, הקואליציה והאופוזיציה גם יחד — לקבל את ההסכמה להבאת החוק הזה, לפתע פתאום התחלם להתנגד.

יושנה ארכלי-אלמוזילינו (המערך):

לא התנגדנו; הצענו הצעות נוספות.

מנחם פרוש (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

תסלחי לי מאוד. אמרתי ואני חוזר ואומר: רק הקדוש-ברוך-הוא יכול להגיד "שומר וזכור" בדיבור אחד. בנייאדם מוגבלים. אני חושב שאת יודעת שהחוק הזה מורכב מאוד ויש לתת את הדעת על התנאים של החוק הזה. ולכן נבחרה ועדה. אם מישהו יאמר שזה צעד היסטורי — אני לא אגיד שזה צעד היסטורי, אבל אגיד שזאת בשורה גדולה לציבור שמביאים את החוק הזה.

יושנה ארכלי-אלמוזילינו (המערך):

מה הבשורה הגדולה?

מנחם פרוש (יו"ר ועדת העבודה והרווחה):

עצם קבלת העקרון שיש לחוקק את החוק הזה, המחייב עכשיו להכניס בו את התוכן המתאים ואת התנאים המתאימים — זהו הישג. ובסעיף של ההיקף נכלול כל מה שאנחנו נחליט שאפשר ויש לכלול בו.

אי לכך אני מבקש מאת הכנסת לאשר את החוק הזה, שאני חושב שיביא ברכה רבה לכל הנזקקים לו.

היו"ר ב. הלוי :

אנו עוברים להצבעה.

האחרונים הביאו עמם התראות חמורות. הביטוח הלאומי במשך השנים האחרונות הפך להיות אגף של האוצר, חלק של אגף המסים, ואנו מנסים למנוע את התהליך הזה, את המשכו, את העמקתו. אולם כדי שלא תיווצר אסימטריה, בכונת האוצר לתפוז עכשיו את קרנות הגמל למוסד שני של הביטוח הלאומי, שהוא ישאב ממנו כספים בלי להתחשב בצרכים של החוסכים בקרנות אלה.

אדוני שר העבודה והרווחה, יש לי שאלה ישירה אליך כלאחראי למוסד לביטוח לאומי. לקראת הדיון הזה ביררתי מה קורה לתקציב הביטוח הלאומי. אני מצטער לציין שהתקציב היחיד שפורסם לשנת 1980/81 — נכון עד לרגע זה — הוא התקציב הנקרא תקציב-ביניים מאפריל עד יולי, מ-1 באפריל עד 31 ביולי 1980. התקציב הזה הוחלט אושר על-ידי שר העבודה ב-18 במאי, קרי חודשיחצי אחרי תחילתו. עכשיו אנחנו עומדים ב-27 באוקטובר, ועדיין אין לנו התקציב ל-1980/81, שבעה חודשים אחרי תחילת שנת התקציב, והרי אפילו לחבר כנסת אין אפשרות לבדוק מה קורה למוסד לביטוח לאומי. לא רק שהזכויות צריכות להתפרסם — יש גם תקציב מינהלי רגיל. אין קול ואין שום דבר.

כבוד השר, למען שיהיה ברור על מה אני מדבר: אני מדבר על סעיף 212 לחוק הביטוח הלאומי. בסעיף קטן (ב) נאמר שהמועצה תדון בהצעת התקציב ותעביר אותה לאישורו של השר, בצירוף הערותיה והמלצותיה. וסעיף 213 לחוק הביטוח הלאומי אומר: "השר רשאי, לאחר בירור במינהלה, לאשר את התקציב כפי שהוצע או בשינויים שימצא לנכון; התקציב המאושר ייחתם ביד השר וביד מנהל המוסד ויפורסם בדרך שיראה השר." אני שואל את השר: באיזו דרך הורה שר העבודה לפרסם השנה את התקציב? הוא לא התפרסם.

יש שאלה נוספת. בסעיף 216 (א) נאמר: "תוך שישה חודשים מתום שנת כספים תגיש המינהלה למועצה ולשר מאזן ודיון-וחשבון כספי...". האם לפני חודש הגוש הדוח הזה? אינני יודע. אני מקווה שהגוש.

שר העבודה והרווחה י. כ"ץ :

כל מה שצריך להיעשות נעשה כדת וכדין.

זאב כ"ץ (המערך):

אני מקווה. כנראה טחו עיני מראות אם לא מצאתי פירסום התקציב עד עכשיו. אבל אין פירסום של התקציב.

אני רוצה לעבור להסתייגות שלנו ביחס למימון פעולות. ברשותך, כבוד השר, אקרא מתוך דברים שאמרתי כאשר הודעת לנו בחודש מאי השנה שאתה עומד להביא חוק סיעוד, וביקשת את עזרתם של כל חברי הכנסת. אמרת: "הריני מצפה לקבל את עזרתם של כל חברי הכנסת. כוונתי להנחת היסוד להקמת ענף ביטוח סיעוד במסגרת הביטוח הלאומי." המשכת ואמרת שלפי התחויות שבידינו לגדל אוכלוסיות הקשישים, בעיקר בגיל שלמעה מ-70, וכבר היום נמצאים השירותים לקבוצה זו ברמה ובהיקף שאינם מספיקים, וכתוצאה מכך נוצרים עיותים רבים במערכת. מצד אחד אנו מפעילים שיטות רבות ויקרות בבת-חולים כלליים לאיש פוז קשישים סיעודיים בגלל מחסור במוסדות מתאימים והסדרה מימון וויסות לתפקידם. כשאנחנו מציעים

הי"ר ב. הלוי:
אחרי סעיף 7 מציעים חברי הכנסת ארבל-אלמו-זלינו, גרוסמן, מויאל וכ"ץ להוסיף סעיף 8. אני מעמיד להצבעה את ההסתייגות הזאת של חברי הכנסת.

הצבעה
התיקונים של חברי הכנסת ש. ארבל-אלמו-זלינו, ת. גרוסמן, א. מויאל וז. כ"ץ לסעיף 1 לא נתקבלו.

הצבעה

ההצעה אחרי סעיף 7 של חברי הכנסת ש. ארבל-אלמוזלינו, ת. גרוסמן, א. מויאל, ז. כ"ץ לא נתקבלה.

בעד סעיף 1 בנוסח הוועדה — רוב נגד
נמנעים — מיעות
סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הי"ר ב. הלוי:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

התיקון של חברי הכנסת ש. ארבל-אלמוזלינו, ת. גרוסמן, א. מויאל וז. כ"ץ לסעיף 2 לא נתקבל.

שדשנה ארבל-אלמוזלינו (המערך):
מי נמנע ?

בעד סעיף 2 בנוסח הוועדה — רוב נגד
נמנעים — מיעות
סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הצבעה

חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 39), התשמ"א 1980— נתקבל.

בעד סעיפים 3 עד 7 — רוב נגד
נמנעים — מיעות
סעיפים 3 עד 7 נתקבלו.

ז. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (תיקון מס' 6), התש"ם—1980 *
(קריאה ראשונה)

לעשרים, לא כל שכן "סתם" של חמישים וחמישה לארבעים וחמישה, יהויבב הילד להימצא בחזקת מי שאצלו טוב לו פחות או אף נגרם לו נזק במידת-מה, וזאת בשל הנחה מוקדמת הטבועה בחוק. יתירה מכך: כאשר באחד המשפטים ביקש האב הרחבת זכויות הביקור וההתראות שלו עם בנו דחה כבוד השופט את הבקשה בטענה כי הרחבת הביקורים תיצור בפועל מצב של מעין משמורת משותפת, של joint custody של שני ההורים, מבלי שנוכח כלל לדיון מפורט בפתרון הזה של משמורת משותפת, פתרון הקונה לעצמו חסידים רבים בעולם המערבי; על סמך החוק הקיים אמר השופט כי החוק כפי שהוא נוגד אפשרות זו, כאשר זו המסקנה, הרי התוצאה הנובעת ממנה בעקביות היא כי בכל המקרים הללו מוקנית לבן ולבת זכות ההתראות הסטאנדארטית, ואי-נני יודע מי קבע את הסטאנדארד הנורא הזה שהפך, למעשה, אב למעין מי שבא לשעתיים בשבוע, למעין קרקס נייד לשעתיים, שתפקידו להביא מתנה. יש לו שעתיים לבדר את הילד או הילדה, אבל אין לו הזכות לעצב אותו, להנך אותו. הוא מנותק ממנו, או כפי שהסביר זהו הפסיכולוגית אנה פרויד: "בפועל יש בכך, מבחינתו הרגשית של הילד, מצב של מות ההורה הבלתי-מחזיק."

לתיקון המצב הזה באה ההצעה של חמישה חברי כנסת מכל גוני הקשת הפוליטית: יגאל כהן-אורגד מן הליכוד, עוזי ברעם מהמערך, בן-ציון רובין מהמפד"ל, מרדכי אלגרבלי מ"עודד" ואנוכי. התיקון המוצע לחוק בא ליצור מצב שבו ישקול בית-המשפט אך ורק את טובת הילד בדונו בשאלת החזקה, כשהוא חופשי מהנחות ומתנאים מקדמים וחופשי גם משאלת הפיכתו של הילד למכשיר בריב. שמעתי בדיונים המוקדמים די-

הי"ר ב. הלוי:

חברי הכנסת, אנו עוברים לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות (תיקון מס' 6), התש"ם—1980 — קריאה ראשונה — של קבוצת חברי כנסת. חברי הכנסת עקיבא נוף מתבקש לנמק.

עקיבא נוף (אחווה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברעידת האדמה העוברת על זוג מתגרש הילדים הם ששוקעים, במרבית המקרים, בלוע הנפער, הן בעצם פירודם של ההורים והן בשאלת החזקה שלאחריה. המשפט העברי, בתבונה רבה, איננו מכיר כלל את המונח של "זכות החזקה" בילד אלא משתמש באמירה: ה"בן" "אצל האב" או "אצל האם". השופט קיסטר, בהתייחסו לצורת ביטוי זו, מסביר זאת בנימוק כי "הדבר פורש בהלכה כי לא מדובר בזכויות הורים אלא בזכויות ילד להימצא אצל הורה פלוני לפי מה שנראה שזוהי טובתו."

המצב המשפטי במדינת ישראל, בשרשרת של שגגות תפיסה, הלך והתרחק מהלכת-יסוד זו והגיע למצב שבו גם כשברור שיש, מבחינת טובת הילד, עדיפות לשהותו אצל האב מחייבים את החוקתו בידי האם. הסעיף הקובע לעניין זה בחוק אומר כיום: "ובלבד שילדים עד גיל 6 יהיו אצל אמם אם אין סיבות מיוחדות להורות אחרת." המונח "סיבות מיוחדות" פורש על-ידי בתי-המשפט ההילוניים דווקא באופן מצומצם ביותר, המגביל אותו למקרים קיצוניים של אי-שפיות דעת או שירוד דרכיה של האם. במלים אחרות: גם אם יוכח כי השעות הבסיסיות אצל האב טובה לילד על פני שהות כזו אצל האם ביחס משוער — במידה שדברים כאלה יש להם בכלל שיעור — של שבעים לשלושים או אפילו של שמונים

* "דברי הכנסת", כרך 88, עמ' 2869; רשומות (הצעות חוק, חוב' 1477).

הדתית וגם ההיבטים הפסיכולוגיים שאני אביא — כולם מראים שהנושא של טובת הילד הוא עקרון היסוד.

שולמית אלזני (תנועה לזכויות האזרח):
אבל הרב לא אינו מייצג מה שקורה בבתי-הדין הרבניים. אתה מחליש את הארגומנטאציה שלך, אם אתה רוצה לזכות פה באינו שהיא אהדה. מה שקורה שם זה דבר נורא מבחינת הילד.

עקיבא נוף (אחווה):

אינני מדבר כרגע על בתי-הדין הרבניים, זה נושא אחר.

תמר אשל (המערך):

אבל אתה לא נמצא בארצות-הברית או באנגליה. אתה לא יכול לנתק בין הדברים. יש פה מציאות, ואתה חייב להתייחס אליה.

עקיבא נוף (אחווה):

חברת-הכנסת אשל, אני מדבר אתך על החוק הישראלי המחייב את בתי-המשפט המחוזיים והדתיים. לפי החוק הזה המצב היום הוא שבית-המשפט המחוזי כפוי לתת את הילד או הילדה לאם גם כשהוא יודע שזה לא לטובתם. זה המצב, ואת המצב הזה באנו לתקן.

מנחם הכהן (המערך):

בית-המשפט אינו כפוי.

תמר אשל (המערך):

אתה פשוט לא אומר דברים נכונים.

עקיבא נוף (אחווה):

אם אתם מתנגדים? הבעיה היא אחרת. חברת-הכנסת אשל וחברת-הכנסת הכהן אמרו זאת בפעם הקודמת. הם אמרו: זהו נשקה של האם להי לחם באב. כך אמרת, וזה רשום בפרוטוקול. ואני אומר לכם, רבותי, אם זה כך — אל תחרשו על גבו של הילד. טובת הילד היא עקרון היסוד.

מנחם הכהן (המערך):

אדוני היושב-ראש, אני מבקש. חברת-הכנסת נוף ציטט דברים שאני כאילו אמרתי בדיון הקודם והוא אפילו הסתמך על פרוטוקול. אני מודיע בזה כי לא דיברתי בדיון הזה ואין פרוטוקול, וחברת-הכנסת נוף אינו דובר אמת.

עקיבא נוף (אחווה):

חברת-הכנסת הכהן, אם אתה חוזר כך מדברים שא-מרת, אני בהחלט מוכן להסכים, לקבל ולהודות לך על כך.

מנחם הכהן (המערך):

אני לא חוזר בי משום דברים. אין ממה לחזור, כי לא דיברתי בנושא הזה ואני מבקש ממך שתדבר אמת מעל בימת הכנסת. מה שאתה אומר זה שקר ביסודו, ואל תשתמש בבימת הכנסת לדבר שקר.

תמר אשל (המערך):

רק חברת-הכנסת עוזי ברעם דיבר.

עקיבא נוף (אחווה):

אדוני היושב-ראש, אני הייתי רוצה שהדיון ייערך באווירה נינוחה ואני מבקש ממך להגן עלי ולמנוע את הסקאנדלים האלה.

בורים על כך שזה כאילו האמצעי של האם למלחמה באב, אני חושב שעצם העלאת הנימוק הזה פסולה, נוראה. מה פירוש הדבר? יש ויכוח בין האם לאב? — יסדירו ביניהם, לא על גבו של הילד. הילד חייב להיות חופשי מהוויכוח הזה. טובתו של הילד חייבת להיות הנושא היחיד שבו צריך לדון השופט. הנחות אלה אינן צריכות להיות כפיות על השופט, וכאן אני מוכרח לחזור גם להלכות דתיות ואביא סידרת חוות-דעת גם דתיות, גם של פסיכולוגים.

כותב השופט בן-ציון שרשבסקי בספרו "דיני מש-פחה": "בכל ההלכות האלה יש להכריע תמיד אך ורק לפי טובת הילד. על יסוד עקרון זה קובעת ההלכה כללים מסויימים מתוך ההנחה שקיום כללים כאלה יהיה לטובת הילדים, אך מבלי לשלול את האפשרויות לשנו-תה בהתאם לעובדות של כל מקרה ומקרה — — — בהפעלת כללים אלה אין ללכת לפיהם אלא אם ועד כמה שמטרה זו של טובת הילד עשויה להתקבל." והשופט קיסטר, במאמר שפורסם לפני חקיקת החוק הישראלי בעניין זה, אומר: "אמנם נאמר ברמב"ם ובשולחן ערוך כי אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצל אה אינו מפרשין אותו ממנה אלא על שיהיה בן שש שנים גמורות — — — ברם כלל זה הוא כלל סתמא, ובית-הדין רשאי לסטות ממנו אם נראה לו שטובת הילד דורשת זאת." ואכן, בפסק-דין מוסמך 1955, לפני כניסת החוק לתקפו, השופטים העליונים וזמן ולנדוי אומרים: "קביעתו של המשפט הלאומי איננה סוף פסוק אלא עקרון חשוב יותר עשוי להכריע את הכף והוא טובת הילד הדוחה כל כלל משפטי אחר. כך פסק בית-משפט זה בשורה של דיונים וכך הדין באנגליה ובארצות אחרות." ומוסיף על כך מי שהוא כיום דאקן הפאקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, הפרופסור עמוס שפירא, בתארו את עמדת המשפט האמריקני, האנגלי והעברי: "טובת הילד כקרי-טריון מכריע בסוגיית משמורת קטינים גובש ופותח בפסיקה האמריקנית וכיום אין עליו עוררין." "במשפט האנגלי הקדום" — קובע הפרופסור שפירא — "היתה לאב זכות כמעט מוחלטת להחזקתם של ילדיו הקטינים — — — מאוחר יותר באה חקיקת חוקים המצהירה על זכות שווה של האב והאם למשמורת ילדיהם, וכיום קובע החוק האנגלי במפורש כי טובת הקטין היא השי-קול הראשון והמכריע בסוגיית משמורת קטינים." וב-אשר לדין העברי מודה הפרופסור שפירא עם המצור-טים לעיל וקובע: "הכללים שלפיהם מקומם הטבעי של ילדים עד גיל שש הוא אצל האם אינם אלא הנחות-יסוד באשר לטובתו המשווערת של הילד. לעולם כפופים הכללים לנסיבותיו המיוחדות של המקרה ואין לשעות אליהם כל אימת שמחייבת טובת הילד פתרון אחר. אין בהם, כשלעצמם, כל קדושה. נפקותם תלויה ומותנית בקידום העקרון המונח ביסודם — — — חשיבות ראשונה במעלה לטובתו של הילד." גם הרב לאו, הרב הראשי של נתניה, מן האגף הדתי, קובע: "אך ורק טובת הילד ניצבת לנגד עיני הדיינים, והעקרון הזה דוחה גם בהלכה כל שיקול אחר."

שולמית אלזני (תנועה לזכויות האזרח):

אוי לא, אתה יודע שזו לא אמת. מוציאים ילדים מאבות ומאמהות רק כדי לשלוח אותם לבתי-ספר דתיים.

עקיבא נוף (אחווה):

אני מנסה להראות שבתפיסה טהורה גם ההלכה

שלמה אליהו (אחווה):
 אין פה בעיות אישיות.

אסתר הרליץ (המערך):
 לא אמרתי זאת.

ירוחם משל (המערך):

קודם-כול אנו מדברים כאן על אם בישראל, על אם וילד.

תמר אשל (המערך):

אתה צריך להקשיב ביתר רגישות ונאמנות.

עקיבא נוף (אחווה):

את לא אמרת זאת, אבל את שתקת כשאמרו זאת.

ברשותכם, רבותי חברי הכנסת, אצטט את מסקנתה של הד"ר האתרנטון, אשה, מאוניברסיטת ברקלי שב-קליפורניה. מחקר שהיא ערכה העלה "התנהגות מיו-חדת אצל ילדות שגדלו הרחק מהאב. הן הפגינו חרדה בוושה וחוסר נוחות בסביבה של גברים, או להיפך — הפגינו מתירנות מפתה כלפי נערים בני גילן או כלפי בוגרים חברים של האם. עוד התברר שככל שהפרידה מן האב אירעה בגיל צעיר יותר, ההשפעה על הבת היתה מעמיקה יותר."

הפרופסור הגברת שרה סמילנסקי, ראש החוג לפסיכולוגיה באוניברסיטת תל-אביב, קובעת כי שלילי הדבר שיהיה תנאי מוקדם לאחזקה ומברכת על תיקון בחוק. יתר-על-כן, היא אפילו אומרת שלדעתה המצב שבו לילד מרכז חיים הן אצל האב והן אצל האם, שב-שניהם הוא חש חופשי, מקובל ושייך לשני ההורים, הוא המצב הרצוי. האידיאלי לילד. הפרופסור אבנר ברקאי ז"ל, פסיכיאטר מומחה לילדים, חייב נקודת מוצא של שוויוניות בין ההורים ללא תנאים מוקדמים ובחינת כל מקרה לגופו, בהתאם לטובת הילד, כפי שמציע התיקון. הד"ר רחל הרץ-לורוביץ, מרצה לפסיכולוגיה של ילדים באוניברסיטת תל-אביב, קובעת: "יש לשקול כל מקרה לגופו של עניין, בלי זכויות אפריורי לאחד משני בני-הזוג." הד"ר יוסף גוטמן, פסיכולוג ומרצה באוניברסיטת תל-אביב, מטפל קליני בילדים והד"ר רביד מאוניברסיטת תל-אביב, שניהם קובעים שהחוק הנוכחי הוא פגום, ולדעתם בהחלט צריך ליצור מצב של שוויוניות בין שני בני-הזוג, הקובעת גם מערכת של קביעת מקומם של הילד באופן גמיש ביותר, 50%, 40%, לא טוטאלית אך ורק בידי אחד הצדדים. גם בקיבוץ יש, למעשה, מצב כזה שבו הילד הנמצא בבית ילדים יש לו שני מרכזים.

היו כאן חברי כנסת או חברות כנסת שאמרו, גם היום בקריאות-ביניים, שהם מתנגדים לחוק לא מעצם העניין אלא משום שמצב האשה בכל נושא הגירושין הוא קשה.

אורה נמיר (המערך):

זה לא טיעון, חברי-הכנסת נוף?

עקיבא נוף (אחווה):

חברת-הכנסת אורה נמיר, אני רוצה להבדיל בהת-ייחסות של תשובתי אליך מתשובתי לחברות הכנסת האחרות. אני אינני חושב שזוה המצב. אני חושב שמב-חינה עובדתית בגירושין מצבו של גבר היום בישראל הוא נחות בהרבה, הן מהבחינה של החוקת הילדים, הן בתחום המימון, הן בתחום הדיור.

תמר אשל (המערך):

זו ההלצה של השנה.

עקיבא נוף (אחווה):

אבל יותר מזה, אין הדבר רלוואנטי כלל ועיקר.

תמר אשל (המערך):

אני לא אמרתי זאת.

אורה נמיר (המערך):

מי הן?

אסתר הרליץ (המערך):

מי הן?

תמר אשל (המערך):

איפה חברות הכנסת שאתה מדבר עליהן בלשון רבים?

עקיבא נוף (אחווה):

יש חברות כנסת בעלות תפיסה כזאת גם בסיעתך, ואת אל תהיי לי נושאת הדגל המקצועית של האשה.

(חברת-הכנסת א. הרליץ קוראת קריאת-ביניים)

חברת-הכנסת הרליץ, על גסות-רוח גם אני אענה בגסות-רוח. אם מישהו אומר לי מעל הדוכן הזה שאני האחרון שזכאי לדבר בנושא זה, אני אומר שיש כאלה שגם להם אין זכות לדבר.

הילד. טובת הילד היא העקרון הראשון. זוהי בדיוק הצעת החוק.

היו"ר ב. הלוי:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת הרליץ, ואחריה — לחברת-הכנסת אלוני.

אסתר הרליץ (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מן הסתם אין עלי חובה להוכיח כי אני בעד שוויון האשה, כי אני בעד שוויון הזדמנויות לאשה ולגבר, כי אני נגד כל הפליה. אני מקווה כי תסכימו אתי שמעמד האשה בחברה המודרנית בכלל ובישראל בפרט הוא אחד הנושאים המרכזיים של התקופה שבה אנו חיים.

הרשו לי לומר שהחוק המונח לפנינו איננו חוק הדואג לשוויון. להיפך, אולי נאמר כך: כל עוד לא השווינו את מעמד האשה לזה של הגבר בכול אל ניטול ממנה את המעט השייך לה לפי החוק ולפי מיומנות יתיה ונטיותיה. בינתיים אין שוויון מוחלט. עדיין האשה היא בהריון והיא היולדת את הילדים. בוודאי ובוודאי אין שוויון בארץ הזאת בענייני משפחה, אי-שות, נישואים וגירושים. הצעת החוק שלפנינו, חרף חוות-דעתו של פרופסור מלומד שהולקה היום בכנסת, היא אנטי-שוויונית. פרופסור זה מוצא לנכון להציע לנו אפוטרופסות כפולה של האב ושל האם גם יחד על הילד, כאשר הילד, כפי הנראה, יטולטל יום פה ויום שם. האימננס אותו פרופסור תומך בחוק הגרוע מנקודת הראות של טובת הילד? לא ירדתי לסוף דעתו. ודאי שאין החוק הזה לטובתה של האשה האם.

חברי הכנסת, לרוע המזל יש מעט מחקרים על ההבדלים הביולוגיים והפסיכולוגיים בין שני המינים. אנו יודעים אך מעט אילו הבדלים הם תורשתיים, אילו סביבתיים, אם התינוק נולד עם תכונות מסוימות או שמא תכונותיו הן תוצאה של חינוך ושל תחביר. מעט המחקרים שנערכו לגבי ילדים בגיל הרך ולגבי בעלי חיים צעירים מראים בעליל כי יש זיקה בין הילד והי-ילדה לאם, לגופה, לחיבוקיה ולחום גופה. ניסויים שנגעו בקופים, כאשר קבוצה אחת הורחקה מהאמהות וקבוצת בקרה נשארה צמודה לאמהות, הראו בעליל את עליונותם השכלית והרגשית של הקופים שגודלו על-ידי אמהותיהם. מסופקני אם הפרופסור המכובד, שחותם דעתו הוגשה לנו, צודק לגבי הבדלים אפשריים בין ילד לבין ילדה בגיל הרך בהתייחסותם לאם מזה ולאב מזה.

חברי הכנסת, מעניין כי דווקא החוק העברי, זה שאני לעתים נאלצת להביע ביקורת עליו, הבין עניין זה והקנה לאם במקרה של גט — חברת-הכנסת נוף איננו מדבר על מקרה של גט — את הזכות על ילדיה בגיל הרך, ועד גיל שש שנים. חברי הכנסת, איננו מדברים היום על בני-נוג שנתגרשו. ראוי לציין כי חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, 1962, הבחין בין בני-נוג החיים בנפרד תוך הסכמה, לרבות הסכמה לגבי חינוך ילדיהם, לבין מי שאין ביניהם הסכמה ובית-המשפט הוא הקובע בידי מי יוחזקו הילדים. לא בכדי קבע המחוקק כי ילד עד גיל שש יישאר בטיפול אמו, אלא במקרים יוצאים מן הכלל.

חברי הכנסת, מעמדה של האשה היהודיה בהליכי גירושיה בבתי-הדין הרבניים, המופקדים, כידוע, על נושא זה, הוא בכי-רע. מצבה רע לאין ערוך ממצב

באותה מידה, אם יבוא חבר כנסת או תבוא חברת כנסת ויגידו: אנו מבקשים את תמיכתך בהצעת חוק של שכר שווה לאשה ולגבר, האם מישהו יאמר: רגע, אנו רוצים עיסקת-חבילה ולא נאשר את החוק, כי יש בעיה של אחזקת ילדים? זה יעלה על דעת מישהו?

אורה נמיר (המערך):

האם זה לא קורה בכל הנושאים? האם זה נושא חריג?

עקיבא נוף (אחווה):

זה נושא חריג לפחות מבחינה אחת. החריגות של הנושא היא בכך שהמושא של הצעת החוק שלנו הוא הילד. מה שאתן מציעות הוא שבזכותו וברוב בין האם לבין האב הילד יהיה הסובל. מה שאנחנו מציינים עים זה הצעה פשוטה ביותר. אתן סומכות על בית-המשפט המחוזי, לאו דווקא הדתי אני סומך על הדתי.

אורה נמיר (המערך):

נשאיר הכול לבית-המשפט המחוזי. או או. אי-אפשר להוציא רק את הנושא הזה מהבעיה הכאובה

עקיבא נוף (אחווה):

איננו מדברים על אותו הדבר. אסביר. ברגע זה איננו דנים בשאלה האם כל המכלול של הנושא הוא בבית-משפט דתי או מחוזי. אנחנו דנים בשאלה, במצב הקיים, שבו דנים גם הדתי וגם המחוזי. החוק שייחייב את בתי-המשפט המחוזי והדתי יהיה החוק שיאמר בפשטות: התביעה תיעשה על יסוד טובת הקטין. נקודה. כל תוספת, כל הכנסת הוויכוח והריב בין ההורים על חשבון הקטין היא לרעתו. ייווצר מצב שחברות הכנסת — או חברי הכנסת, אני לא מבדיל כאן בעוד 10—15 שנה יבואו וישאלו על הילדים המסורים יימיו האלה, איך זה קרה שהילדים האלה שלנו התמכרו לסמים, איך זה קרה שהם הלכו לפשיעה. זה קרה בשל שלוש סיבות: הסיבה הראשונה היא שזוג ההורים חרש על גבו של הילד, במקום לנטרל אותו מן הוויה; הסיבה השנייה — אני בכלל הייתי מוציא את כל העניין מבית-הדין והייתי מעביר אותו לאיזה סידור דווקא כמו שיש בקיבוצים — סידור פסיכולוגי, המטפל בנושא הזה בלי בתי-המשפט, ולא שיהיה מצב שעורכי-דין חיים על-ידי זה שהם יוצרים "שטאנצים" של השמצה של מלחמה, מצב שבו רק הילד יכול להינזק; הסיבה השלישית היא — יש מי שחושב שצריך להיות נושא דגל מקצועי. חברת-הכנסת משל, אתה טועה מאוד. אני בהחלט חושב שברוב המקרים בית-המשפט — ואני אתמוך בכך — יחליט שטובת הילד היא עם האם. ייתכן מאוד שזה יהיה הרוב. אבל מה אני אומר? — תן לבית-המשפט להחליט על-פי טובת הילד, כך בהתחשב בכך שהחברה שלנו סבורה ברוב המקרים שטובת הילד היא עם עמו. בהחלט, אבל זאת לא אומרת שאוטומאטית, אפריורי, בלא אפשרות הוכחה, צריך להיות מחוייב לתת את הילד לאם. מי שלוחם לשוויון וזכויות האשה צריך להיות הראשון להתנגד לכך. אם יש שוויוניות — היא צריכה להקיף את הכול.

אומר יותר מזה, הבעיה איננה כלל בין האם לבין האב, הבעיה בעיקרה היא הילד. לזו של העניין הוא

גירושין, ולמרבח הצער גם עובדים סוציאליים וגם יועצים משפטיים למיניהם, מטעמים שלהם, מעבירים מקרים מסוג זה לבתי-דין רבניים גם אם אין צורך בכך. ובבית-הדין הרבני, כאשר דנים על גורל הילד שהוא נגרר לנושא הגירושין, וגם לאחר שיש פסק-דין לגי-רושין, הואיל ובעניין טובת הילד או גורל הילד יש אפשרות שיווצר מצב חדש, במקרה שיווצר מצב חדש יחזור העניין לדיון מחודש בבית-הדין הרבני. בבתי-הדין הרבניים מחתימים הדיינים את שני הצדדים על הצהרה שאם יהיה צורך לדון מחדש בעניין הילד, חובתם להיוקק לבית-הדין הרבני. זה סעיף כובל ולא-צודק, אבל רוב האנשים אינם יודעים כי מחתימים אותם שלא כדיון.

היום קיימת הצעת חוק האומרת שכאשר תובעים דברים בלתי-צודקים לא יהיה אפשר ללכת לבג"צ על כך, גם כשיש חריגות מסמכות או פגיעה בדיני הצדק הטבעי.

בבית-הדין הרבני מעמד האשה נחות מזה של הגבר. בבית-הדין הרבני אין דנים בטובת הילד לפי הנורמות המקובלות על רוב החברה הישראלית אלא לפי השקפת-עולמם של הרבנים.

אני יכולה להביא לפיכך רשימה ארוכה, ואין צורך להרבות, כיצד נישלו, למעשה, אשה מכל זכויותיה ונכסיה וקראו לה זונה, כי היא רחצה בבגדיים, כפי שכל אחת מהיושבות פה עושה זאת, וכפי שהיא נהגה לעשות קודם בואה לבית-הדין הרבני. ידועה הדרך שבה מוציאים ילדים מרשות אמם בתירוצים של מתן חינוך דתי, וזה העקרון הקובע את טובת הילד ברוב בתי-הדין הרבניים הדתיים, דבר שהוא פגיעה חמורה ברוב ציבור הנשים בארץ. להוציא אותם אנשים החיים לפי הנורמות של הציבור החרדי.

חברת-הכנסת גוף, לא היית כאשר תפתחי, גם אם הצעתך — ואני חושבת שאמרת זאת — היא צודקת, אין בתנאים הקיימים אפשרות ליישם אותה באופן צודק. ההצעה שלך ושל חבריך אינה כוללת את היסוד שהדיון בגורלו של הילד בכל מקרה יהיה בבית-המשפט האזרחי, לפי נורמות של טובת הילד על-פי חוות-דעת של פסיכולוג ועובד סוציאלי, ולא על-פי הנורמות הקבועות על-ידי הרבנים ובית-הדין הרבני, שעה שרוב המקרים מוגשים לבית-הדין הרבני, ולא רק בגירושין אלא גם במקרים של פירוד וגם לאחר שהיו גירושין.

אי לכך אני מציעה שתעכב את ההצבעה ותביאו תיקון. בכל לבי אתמוך בהצעה הקובעת שגורל הילד ייקבע אך על-ידי בית-משפט מחוזי על-פי עקרון טובת הילד. אנחנו יודעים שטובת הילד יש לה מורדים בחברה שלנו, שהם פחות או יותר מקובלים, להוציא כפיית השקפה על-ידי בית-דין רבני, שעה שאפשר להביא את סוף דוגמאות של חוות-דעת של פסיכולוג, עובד סוציאלי ומורים. למטה אנו עדים לתורפת שדורשים העברת הילד למוסד דתי מחוץ לבית, כי האב טוען שהוא חוזר בתשובה.

עקיבא גוף (אחווה):

בהנחה שמה שאת אומרת נכון, מה בא התיקון לעשות? הוא מתקן מגזר, אולי קטן, אבל מגזר חשוב לאלפי מקרים. יש מצב בחברה הישראלית שהיום אי-אפשרי תיקונו של כל העולם. למה לעכב את תיקון הקטע הזה בגלל התיקון הכולל?

הגבר. הנה כי כן למשל — בגידת האשה בעלה נחשבת לעילה לגט. לא כן בגידת הגבר באשתו. זו האשה ההופכת לעגונה וזו האשה שהינה פסולת חיתון. לעתים קרובות — מדי, חברי הכנסת — נאלצת האשה לוותר על כל אשר לה כדי לזכות בגט מגבר שאינו רוצה לשחררה וסוחט ממנה את אשר לה: הבית, הדירה, המכונית, הכסף, הנכסים והרכוש. האם, חברי הכנסת, אתם רוצים לזרוק את הילד הרך או את הילדה הרכה לקלחת אומללה זאת? איתפך הילד בן-ערוכה ההליכי הגירו-האם של הוריו? זה מושך מכאן וזה מושך מכאן. האם זאת טובת הילד? האם זה השוויון? האם תיאלץ האשה, בסופו-של-דבר, להכריע בין ילדה לבין חירותה?

חברי הכנסת, גם בהתאם לחוק הקיים השופט יכול במקרים יוצאים מן הכלל לפסוק כי הילד יימצא ברשות אביו, אך במקרים אלה יש להוכיח כי אין האשה מסוגלת לגדל את הילד.

אני מבקשת להסב את תשומת-לב הכנסת לעובדה כי לגבי בני-יוג הנמצאים בהליכי גירושין מוסמך בית-הדין הרבני בלבד לטפל בעניין החזקת הילדים. ואילו בתי-המשפט המחוזיים מוסמכים לטפל רק לגבי החזקת ילדים וזכויות ההורה של בני-יוג החיים בנפרד ללא הליכי גירושין. במציאות הקיימת נחתך לעתים קרובות נושא החזקת הילד אגב הליכי הגירושין על-פי שיקולים שאין להם ולטובת הילד ולא כלום. בדרך-כלל הרצון לקבל את הגט בכל מחיר הוא הקובע. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, 1962, עלול להתרוקן מתכנו ולזנוח את עקרון טובת הילד אם יישומו יהיה צמוד למאבק שבין ההורים.

אני מבקשת, כבוד היושב-ראש, לומר כי ייתכן שיש צורך בהכנסת תיזון דעתה על רוויזיה בנושא הטיפול בדיני המשפחה והאישות כולם. שמא טוב נעשה אם נשקול הקמתם של בתי-דין למשפחה. אשר לחוק המוצע לנו היום, הרשוני לומר כי הוא חוק גרוע, אנטי-שוויוני ולא שוויוני. מעל לכול הוא חוק לרעת הילד ולא לטובתו.

אני מציעה לחברי הכנסת, הגם שרובם גברים, ללכת בעקבותי ולהצביע נגד חוק רע זה.

הי"ר ב. הלוי:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת אלונה, ואחריה — לחברת-הכנסת גרוס.

שולמית אלונה (תנועה לזכויות האזרח):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מצטערת על שמעיה החוק ומי שהביא אותו אינו נוכח פה. הייתי מציעה לו לוותר על הצבעה. אני רוצה לומר שבעקרון ועל פניה ההצעה נראית צודקת. יש שני הורים ואין להפלות ביניהם. בשעה שדנים בטובת הילד עשויה לבוא מחשבה שיש מקרים רבים — לא רבים מאוד, לא הרוב, אבל די לנו במקרים בודדים — שבהם עשוי להיות מצבו של הילד טוב יותר אצל האב. אבל במה דברים אמורים? אין לנו, כפי שאמרה חברת-הכנסת הרליץ, בתי-דין למשפחה. אין לנו הנהוג שדנים בענייני של הילד וגורלו בבית-דין אזרחי ורק אחר כך מתדיינים ההורים על ענייניהם בבית-הדין הרבני.

ברוב המקרים, ברוב רובם של המקרים, ב-98% של המקרים שאלת גורלו של הילד נגדרת בהליכים של

אורה נמיר (המערך):

חברת-הכנסת נוף, ה"סטייטמנט" הזה בלבד מחייב אותך לשיקול נוסף.

עקיבא נוף (אחוה):

אסביר לך אחר כך.

שלמה יעקב גרום (אגודת ישראל):

כאשר באים להחליט בידי מי להפקיד את האפורוסות על קטין, השיקול היחיד הוא טובת הילד. לא מעדיפים את אחד ההורים, לא את האם ולא את האב. מדוע התנפלו כאן כאילו רוצים לקפח את האם? אדרבה, ההורים יהיו שוויוזכויות. השופט או הרב ידונו מה טובת הקטין ולפי זה יחליטו. האם רוצים לקפח את מישהו? מישהו מעוניין בזה? אני חושב שבנושא זה אין חילוקי-דעות, הדיון צריך להיות מה היא טובת הילד. כולם, כל חברי הכנסת רוצים בטובת הקטין, המחייבים והשוללים רוצים בזה. אבל מי יחליט בזה? את זאת מציעים בחוק. מציעים שהשופט יוכל להחליט באופן אישי מה היא טובת הילד.

דובר כאן הרבה על הרבנות, כאילו לא מתחשבים שם, חסידות, בשום דבר, רק בדת, רחמנא ליצלן. אני לא מדבר דווקא על חינוך דתי, אבל אני חושב שאחד השיקולים המרכזיים אצל הרב ואצל השופט צריך להיות איזה חינוך יקבל הילד. אני לא מדבר מבחינה דתית אלא מבחינה כללית. צריך לראות מה היא התנהגות ההורים, איך מתנהג האב, איך מתנהגת האם, באיזו חברה הם באים, איך הם חיים, איך ההתנהגות המוסרית שלהם, וזה צריך להיות השיקול.

חברי הכנסת, לצערנו הרב אנחנו עדים בזמן האחרון לטראגדיות משפחתיות ממש. פעם היו הגירושין דבר נדיר מאוד אצל יהודים; היום, כשהולכים לבתי-דין ורואים כמה גירושין יש, נופל ממש פחד. לצערנו יש גם הרבה נישואים תערובת והגירור הוא גירור פורמאלי. כעבור זמן קצר נפרדים, ואותו צד שהתגייר — האם או האב — אחרי הגירור הזה, שהיה גירור פורמאלי, חוזר לדתו. אנחנו עדים להרבה מקרים שאב או אם חוזרים לנצרות. האם אי-אפשר להבין שאת ההורים הרואה שהילדים שלו יקבלו חינוך של דת אחרת, של נצרות או של כל דת אחרת, איננו יכול להשלים עם זה? מובן מאליו שזה צריך להיות אחד השיקולים המרכזיים.

היה בארץ מקרה שאם נתפסה לכת מיסיונרית, בכל יום ראשון הלכה לכנסיה ולקחה אתה גם ילדה בת 5 או 6. ההורים נפרדו, עדיין לא התגרשו. האב מחה בכל כוחו ובכה כשראה שהאם לוקחת את הילדה לכנסיה, מעבירה אותה לנצרות.

שלומית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

זה לא עניין לדין.

שלמה יעקב גרום (אגודת ישראל):

מדוע לא? מי ידאג לילד? אני רואה שאת רוצה להיפטר מהרבה ומדת ישראל בכלל. לא צריך בכלל דת ...

יהודה בן-מאיר (חזית דתית לאומית):

חברת-הכנסת אלוני היתה רוצה להיות דיין. הואיל ולא נותנים לה להיות דיין — — —

שלומית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

כי הוא מתקן לאיקס אנשים ובעת ובעונה אחת מכביד על עשרה איקס, ואז, כאשר השיקול הוא איקס אנשים מול עשרה איקס — — —

עקיבא נוף (אחוה):

איפה מכביד על עשרה איקס?

שלומית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

זה יתן פתח לכל אותם המקרים, ואלה הרוב, שדנים בהם כנגררים לגט או לבית-דין רבני, ואז אין לך ולי שליטה על הנושא.

עקיבא נוף (אחוה):

אם שם במילא אין שליטה, אנחנו באים לתקן באותו קטע שבו יכולים לתקן.

שלומית אלוני (תנועה לזכויות האזרח):

היום, מה שיש לך הוא סייג מסוים המאפשר, לפחות עד לתיקון החוק של בתי-הדין הרבניים שמכונים לנו היום, גם לפנות לבג"צ כאשר חורגים לחלוטין מהנורמה. אני מציעה לך — אני אלך כל הדרך — הבה נתאזר בסבלנות ונקבע שגורל הילד ייקבע בבית-משפט אזרחי לפי עקרון טובת הילד. ואז אינני זקוקה לשום הגנה מיוחדת על האם. כלומר לנתק זאת הן מהמעמד האישי המפוי עלינו ומבית-הדין הרבני. לענין טובת הילד יש מודדים שאינם מוכרים בהשקפת-עולמם של הרבנים אלא מודדים בחברה כשלנו — פסיכולוגים, מורים ועובד סוציאלי — והם יפיעו בפני בית-המשפט והוא יסוק בעניין זה. אם היית מציע שזה יהיה מנותק ולא נגרר להליכים שבינו לבינה, אני חושבת שהובטח הייתה לתמוך בכך. כולנו ראינו את הסרט "קרמר נגד "קרמר", כולנו נתקלים במקרים שהאב עשוי להיות מסור יותר. אבל כאנני שוקלת את האחד מול עשרה או מאה, ואנחנו יודעים את המצב הקיים היום דה-פאקטו, והחוק שאתה מתייחס אליו נותן סמכות להעביר את העניין לבתי-דין רבניים, שם מחתימים את ההורים על הצהרה שלעולם, כאשר תתעורר השאלה בעניין טובת הילד, יהיה עליהם לחזור לבית-הדין הרבני, וכאשר העובדים הסוציאליים, עורכי-הדין וה"טוענים הרבניים מתפרנסים מעניינים אלה כמו רופאי-עור — החולה לעולם לא מת ולעולם אינו מבריא, דברים שלעולם אינם נגמרים, ומספקים פרנסה לכול וייסורים לקרבן — אינני יכולה לתמוך בהצעת חוק זו. לכן גם במקרים שאפשר ללכת לבית-משפט מחוץ הולכים לבית-דין דתי, כי שם יימשך העניין עד אין סוף.

אני מציעה לך, חברת-הכנסת נוף, אל תביא את העניין עכשיו להצבעה. תכין הצעה של סעיף נוסף בחוק זה, ואין לי ספק שתקבל המיכה של רוב הבית.

היורף ב. הלוי:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת גרוס, ואחריו — לחברת-הכנסת אשל.

שלמה יעקב גרום (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, מבחינה עניינית, אובייקטיבית, אין לנו התנגדות לחוק המוצע כאן על-ידי חברת-הכנסת נוף. באמת קצרה בינתי מלהבין מה כאן המחלוקת. מה הוא מציע?

עד גיל 6? הם אמרים שיש להתחשב אך ורק בטובת הילדים ולדגול בשוויון בין המינים, וזה נשמע יפה מאוד, אך מאוד תמים. יש כאן נסיון להוציא את נושא האפוטרופסות על הילדים מההקשר של הנושא בכללו. מעמד הבעל והאשה בהליכי גירושין הוא — — —

עקיבא נוף (אחוה):

נכון מאוד, את קלעת "בול" לנקודה של הוצאת הקשר הילדים מהריב בין ההורים. את צודקת במאה אחוז.

תמר אשל (המערך):

לא בשיטה שאתה מציע, ותן לי לפרט בדיוק במה מדובר.

עקיבא נוף (אחוה):

כמו שאת נתת לי בהתפרעות שלך.

תמר אשל (המערך):

— — — ובשם עקרון השוויון להיות יפיי-נפש על חשבון האשה המקופחת והמפליגת בחברתנו.

עקיבא נוף (אחוה):

במה היא מפליגת? ילדים יש, מזונות יש — — —

תמר אשל (המערך):

אמרתי לך, הלצת השנה היתה שאמרת שבישראל מעמד הגבר נחות ממעמד האשה בהליכי גירושין.

עקיבא נוף (אחוה):

בוודאי. את הילדים לוקחים, את המזונות הוא צריך לשלם והוא בוודאי נחות.

תמר אשל (המערך):

מייד אסביר לך במה הוא נחות.

עקיבא נוף (אחוה):

עד שהוא לא יתארגן ל"יוניון" — — —

תמר אשל (המערך):

מתי מתדיינים על אפוטרופסות על ילדים? בדרך-כלל ההתדיינות על החזקת ילדים וזכויות ההורה השני עולה אגב הליכי גירושין במסגרת בתי-הדין הרבניים. בבתי-דין אלה לא קיימות נשים כדיינים. בבתי-דין אלה מעמדה של האשה מלכתחילה נחות מזה של הגבר. היא חשופה. בידי מרבית הבעלים יש אמצעים כספיים לנהל את משפטי הגירושין מתוך נקודת יתרון כלכלי-לי, כאשר מרבית הנשים אינן יכולות להרשות לעצמן את ההגנה המתאימה, המגיעה לסכומים של עשרות אלפי שקל בימינו.

מעמדו של הגבר במוסד הנישואין והגירושין היהודי איננו כלל שווה לזה של האשה. אמנה כמה איפיונים. הקונפצציה הראשונית היא שהאשה מקודשת לבעלה. אין הדבר כך לגבי הבעל. הנישואין היהודיים הם באור פיים פוליגאמיים לגבי הגבר ומאפשרים לו להתגבר ולעוקף סרבנות אשה לגט על-ידי היתר לנישואים שניים, או היתר לשאת אשה שעממה חי והוליד ילדים. לאשה אין כל אפשרות כזו, היא פסולה לחיתון. במקרים של מחלת נפש, למשל, מקבל הבעל היתר לשאת אשה אחרת, אולם לאשה אין זכות כזו והיא נשארת עגונה חיה. בגידה של האשה מהווה כתם וקלון, וגם אם סלח

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

היא רוצה להיפטר מכל העסק הזה הנקרא דת יהודית. למחוק אותה לגמרי.

שולמית אלזני (תנועה לזכויות האזרח):

לא הדת אלא הכפייה הדתית. אלה שני דברים שונים.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

לנגד עיני הדין צריכה להיות טובת הילד. כאשר הילד הוא קטן, אמר הרמב"ם, כאשר הילד הוא בן 3, חייב אביו ללמד אותו לשון הקודש. מה זה לשון הקודש? תורה ציווה לנו משה, מורשה קהילת יעקב. כאשר הילד יהיה מבוגר ועצמאי, הוא יבחר בעצמו את הדרך, בלי כפייה, אם יהיה דתי או לא דתי. אבל כל עוד הילד קטן חייב בית-הדין לתת לו אפשרות להתחנך כיהודי; אחר כך הוא יבחר לעצמו את הדרך. אלא מה, שילך לכנסיה? יש כאב גדול כשאחד ההורים רואה שמובילים ילד שלו לכנסיה. זה מתקבל על הדעת?

בבתי-משפט מקבלים חוות-דעת של פסיכולוגים. אחד אומר כך, אחד אומר אחרת. אי-אפשר לומר טובת הילד תלויה רק במצב הכלכלי של אחד ההורים. יכול להיות מצב כלכלי טוב מאוד, יהיה לילד מה לאכול ומה לשותת, יהיה לבוש יפה, ויסע אפילו לחוץ-לארץ. אבל חשוב גם באיזו חברה חי האב או חיה האם. וזה צריך להיות גורם יגובע. חשוב מה עושים בבית הזה. החינוך שהילד מקבל בבית צריך להיות השיקול המרכזי. כך נוהגים הרבנים. אלא מה, להעביר ילדי ישראל לדת אחרת?

מבחנה עניינית אנחנו מקבלים את החוק הזה. אם יש צורך להכניס בו תיקונים — יכניסו. השיקול צריך להיות טובת הילד ולא שום דבר אחר. אין כאן שום קיפוח. השיקול המכריע צריך להיות טובת הילד, עתידו, חינוכו, באיזו חברה יגדל, איזה חינוך יקבל — לא דווקא מבחינה דתית אלא מבחינה מוסרית. כאשר האם לא מתנהגת כראוי, אסור למסור לה את הילד.

שולמית אלזני (תנועה לזכויות האזרח):

אם היא הולכת לבריכת שחיה — — —

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

כן. אלא מה, שיראה מה שמתרחש בבית? השיקול צריך להיות טובת הילד, שיהיה אזרח טוב, יהודי טוב. לכן נצביע בעד החוק ובוועדה נבקש להכניס סעיף שהחינוך יהיה אחד השיקולים המרכזיים והמכריעים עים בקביעת טובת הילד.

הי"ר ב. הלוי:

רשות הייבור לנואמת האחרונה בדיון, חברת-הכנסת אשל. בבקשה.

תמר אשל (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת התיקון בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, אשר הונח זה על שולחן הכנסת, דוגלת בעקרון חשוב, עקרון שוויון המינים, אולם רק לכאורה. כדי למנוע אי-הבנות — אני בהחלט תומכת בשוויון בין המינים ואני בעד חלוקת זכויות וחובות בין נשים וגברים בצורה שווה. כן אני בעד העקרון של טובת הילד. מציעי החוק טר ענים: למה לתת זכויות יתיר לנשים לגבי החזקת ילדיה

עקיבא נוף (אחוה):

מניין את שואבת את הסטאטיסטיקה הזאת?

תמר אשל (המערך):

יש לי הצעות איך לתקן את המצב.

אני עוסקת בדבר זה לא מבחינה אישית אלא מבחינה ציבורית כללית זה שנים רבות, ואני יכולה להביא לך סטאטיסטיקות מלשכות הייעוץ המשפטי של אירגוני הנשים ושל לשכות הסעד, אם אתה מעוניין. זה איננו בידי, אבל אני מוכנה לספק זאת.

עקיבא נוף (אחוה):

יש נתונים המצביעים על כך, אבל יש גם מצב עובדתי שיכול להיות אבסורדי. מדוע את מביאה את זה בצורה כל כך מוחלטת?

תמר אשל (המערך):

אמרת בפירוש שהיחס הוא יחס של רוב מוחלט, וגם אני נגד מיעוט כאשר הוא מנצל את זה לרעה, אבל בגלל המיעוט הזה לא אקפח את ציבור הנשים בישראל, הנתון לחסדי בתי-המשפט המקפחים אותן מנקודת המבט צא הראשונית, ואת זה לא תוכל להכחיש.

אינני מתנגדת לעקרון, אולם אני נגד הצביעות אשר איננה מטפלת בשורש הבעיה. אדרבה, נדאג לרפורמה בדיני הגירושין. נדאג לשוויון בין הגבר והאשה בבתי-הדין לגירושין. אדרבה, נפקיע את נושא החוקת הילדים ממערכת ההתדיינות על הגירושין. יש הצעה רצינית שכל נושא הילדים יידון בבתי-דין אורזויים מיוחדים לנושא המשפחה. אתמוך בכך, ועדיין ניתן יהיה לבדוק את הדברים — —

עקיבא נוף (אחוה):

למה בבתי-דין ולא פסיכולוגים?

תמר אשל (המערך):

— לפי אמות-מידה אחרות משהן תופסות היום, ושמענו דוגמאות לכך, בדברים שנעשו, פה בדיון. כששני בני-הזוג שווים אפשר יהיה לשקול מבחינת טובת הילד בלבד, לא כחלק מתהליך של סחטנות ובדרך-כלל בסיסמה של "לשבור את האם".

חברי הכנסת, אל תיתנו ידכם לתיקון זה במנותק מרפורמה בדיני הגירושין. אל תיתנו ידכם לקחת את המעט שההלכה היהודית נותנת לאם. כשאתם באים לדון בנושא זה, חישבו על בנותיכם, לא דווקא על נשותיכם או גרושותיכם; ודחו הצעת תיקון זו, שתוסיף חוסר שוויון וחוסר צדק על אלה הקיימים.

לכן אני מציעה לדחות הצעת תיקון מעוותת זו.

היו"ר ב. הלוי:

חברי הכנסת, בזה תם הדיון. לפי בקשת המציע, חברי-הכנסת נוף, יידחו התשובה וההצבעה על החוק לישיבה אחרת. בזה מיצינו את סדר-היום. הישיבה הבאה מחר בשעה 16:00. הישיבה נעולה.

לה בעלה אסור לו לגור איתה. היא מגורשת ומפסידה את כל זכויות האשה הנשואה. הבגידה אצל הבעל נסלחת וכל זכויותיו נשמרות לו. האם גם כאן, חברי הכנסת מציעי התיקון, אתם דוגלים בשוויון?

כאשר זוג חי בנפרד ללא הליכי גירושין ומופיע בבתי-דין אזרחיים, שואלים את פי הפסיכולוג, העובד הסוציאלי וכדומה לגבי טובת הילד. בבתי-הדין הרבניים — ושמענו את דברי חברי-הכנסת גרוס בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים — יוצקים תוכן דתי מובהק למושג זה של טובת הילד, גם כשמדובר באוכלוסיה שבהחלט אינה מוגדרת כדתית. ההתנהגות הדתית של האם קובעת אם הדבר הוא לטובת הילד. ידועים גברים המתחזים כמי שינהגו לפי מצוות הדת, כשכל אורי-חות חיהם אינם מעידים על כך ובכליזאת מקבלים את גיבוי הרבנים. במסכת הקיימת ידה של האשה באופן מתמיד על התחונה.

כאשר החוקה על הילדים נדונה בהקשר של גירושין רצוי שנראה את העובדות נכוחה. נשים רבות מתדיינות אף 10 שנים ויותר בבתי-הדין, כשהייהן הפכו לגיהנום. הבעל, החי בינתיים עם אשה אחרת, או אף בנה לו משפחה אחרת, איננו ממהר. הוא תובע מהאשה ויתורים חמריים מפליגים, ונושא השיכון, במצוקת הדיוור הקיימת בישראל, הפך לנשק בעל משמעות ראויה במעלה. הבעל רוצה לקבל לידי את הרכוש, ואפשרות העברת הילדים לחזקתו תיתן לו קלף חזק במיקוח ולמעשה יפרק את האשה מכלי ההגנה האחרון, אולי היחיד, שברשותה.

עקיבא נוף (אחוה):

מותר לשאול אותך שאלה?

תמר אשל (המערך):

מגיל 10, אגב, חברי-הכנסת נוף, שואלים ילדים ודעתם קובעת לגבי ההורה שאתו הם מבקשים להישאר, ויש תקדימים לרוב בבתי-המשפט.

עקיבא נוף (אחוה):

אני רוצה לשאול אותך: (א) היית מקבל את הטיעון שלך אילו היית מצייגה את זה לא כשחור-לבן. מה שאת אומרת הוא שכל הנשים הן מסכנות, כל הבעלים הם — —

תמר אשל (המערך):

אמרת מרביתן. תקשיב.

עקיבא נוף (אחוה):

אני יכול לטעון במידה רבה של הצדקה שנשים רבות, לא כולן, כמוכן, מנצלות את המצב כדי ליצור מצב קשה לגבר.

תמר אשל (המערך):

שמעת משולמית אלוני שהיחס הוא כאפרוח נגד פיל. יש לך אולי אחת המנצלות את זה לרעה לעומת עשר מקופחות.